

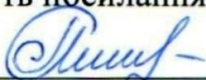
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
Кафедра естрадного та народного співу

ЗАЛИВАДНА РУСЛАНА СЕРГІЇВНА
ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ
МАГІСТЕРСЬКОГО ТВОРЧОГО ПРОЄКТУ
на тему: НАРОДНОПІСЕННА ТРАДИЦІЯ СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ НА
МАТЕРІАЛІ ФОЛЬКЛОРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СЕЛА КРИЩИНЦІ
ТУЛЬЧИНСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

на здобуття освітнього ступеня «магістр»
за другим (освітньо-професійним) рівнем вищої освіти
галузі знань: 02 Культура і мистецтво
спеціальності: 025 Музичне мистецтво

Теоретичне обґрунтування творчого мистецького проєкту
містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів
мають посилання на відповідне джерело

Заливадна Р. С.
підпис здобувача

Творчий керівник: Осипенко Вікторія Володимирівна, доцент, кандидат
мистецтвознавства, заслужена артистка України

Науковий керівник: Осипенко Вікторія Володимирівна, доцент, кандидат
мистецтвознавства, заслужена артистка України

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ I. Регіональні народнопісенні традиції в наукових дослідженнях українських етномузикологів	7
1.1. Історія етномузикологічних досліджень народної пісенності Східного Поділля.....	7
1.2. Регіональні особливості народнопісенної традиції Східного Поділля.....	18
Висновки до Розділу I.....	23
Розділ II. Жанрово-стильова специфіка народнопісенної традиції с. Крищинці Тульчинського р-ну Вінницької обл.....	25
2.1. Творчий портрет народної співачки, знавчині і берегині місцевої традиції Дідур Софії Степанівни.....	25
2.2. Народнопісенні зразки із скарбниці традиційної культури села Крищинці: аналіз поетичного та музичного тексту.....	29
Висновки до Розділу II.....	33
Висновки.....	34
Список використаних джерел.....	37
Додатки.....	42
А Картосхеми	42
Б Фото.....	44
В Реєстр експедицій.....	49
Г Транскрипції поетичних текстів пісень.....	55
Д Список збирачів фольклору на Вінниччині.....	57

ВСТУП

Світові глобалізаційні процеси та потужний руйнівний рух узагальнення і знецінення самотності давніх національних культур призвели до проблем національно-культурної ідентичності народів, їх національного самоусвідомлення. Повернення до джерел етнічних традицій уможливорює яскраву картину розмаїття самотніх культур та розвитку унікального мистецтва сучасних народів світу. Власна історія етногенезу і колективна пам'ять народу з прадавніх часів зберігає надважливу історичну, духовну і культурну інформацію, знання про минуле. Найдавнішу інформацію утримують архаїчні коди елементів традиційної культури, які проявляються в наш час в різних сферах сучасної творчої діяльності людини. Саме народнописенна традиція України має величезне значення в осягненні витоків національного світобачення нашого народу, його культурної самотності, унікальності художньої творчості та мистецтва.

Один із важливих компонентів сучасної української етномузикології є регіональні дослідження музичних діалектів традиційної народнописенної культури, що відрізняються жанрово-стильовим розмаїттям та слугують потужним імпульсом для створення новітніх сценічних виконавських версій співаками та гуртами різних напрямів сучасного музичного мистецтва.

Українська народна пісня – це неоціненне багатство, яке наші предки створювали, плекали, оберігали, розвивали у всеосяжній любові та передавали, як духовне надбання. Завдання сьогodнішніх поколінь – це дослідити, зберегти і передати цей скарб у майбутнє, щоб наші наступники знали і завжди пам'ятали ким вони є і не забували свого коріння. На щастя, у селах ще можна знайти людей, які пам'ятають традиції, звичаї і пісні своїх предків. Але, на жаль, з кожним роком їх число зменшується і невдовзі почути ці зразки ми зможемо лише в записах у кращому випадку, у гіршому – вони просто загинуть разом із носіями культурної спадщини.

Актуальність дослідження обумовлена потребою узагальнення регіональних досліджень народнописенної традиції Східного Поділля у

контексті сучасних досягнень національної етнорегіоналістики та концепційних основ виконавського фольклоризму всіх типів. Разом з цим на сьогодні накопичено досвід сучасного сценічного відтворення кращих зразків регіональної традиції сольними виконавцями, фольклористичними гуртами та різноманітними вокальними ансамблями, що потребує дослідження та обґрунтування виконавських версій, як розвитку та ствердження неминучої актуальності та життєвої сили народнопісенної традиції в духовному й культурному бутті народу.

Мета дослідження – виявлення специфіки народнопісенної традиції Східного Поділля як наукового підґрунтя створення сучасних інтерпретацій у напрямках виконавського фольклоризму. Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**:

- висвітлення розвитку музикознавчого осягнення народнопісенної традиції Східного Поділля відповідно до етапів становлення національної етномузикології;
- виявлення регіональних жанрово-стильових особливостей народнопісенної традиції Східного Поділля у дослідженнях провідних етномузикознавців;
- висвітлення стильової та жанрової специфіки народнопісенної традиції села Крищинці Тульчинського району Вінницької області;
- окреслити риси традиційного співу автентичної співачки Дідур Софії Степанівни;
- окреслення концепційних засад виконавського фольклоризму етнографічного (реконструктивного) типу як фундаменту виконавської концепції науково-творчого проєкту;
- обґрунтування виконавських версій зразків народнопісенної традиції, зокрема Східного Поділля.

Об'єктом дослідження є традиційна пісенність України.

Предметом дослідження є особливості народнопісенної традиції Східного Поділля та специфіка наукового осягнення різних сучасних форм її екзистенції.

Методи дослідження. Основою теоретичного обґрунтування магістерського творчого проєкту є такі загальнонаукові та спеціальні методи та підходи, як:

- історичний підхід, на основі якого було виявлено регіональну жанрово-стильову специфіку народнопісенної традиції Східного Поділля у дослідженнях провідних етномузикознавців;

- метод узагальнення, який уможливив виявлення жанрових і стильових особливостей регіональної традиції, а також концепційних настанов виконавського фольклоризму і специфіки сучасних інтерпретацій традиційних народних пісень;

- метод системного аналізу, який став основою для вивчення і усвідомлення народнопісенної традиції Східного Поділля як самобутньої жанрово-стильової системи;

- методи жанрового та стильового аналізу, які стали підґрунтям для виявлення жанрової та стильової специфіки народнопісенної традиції Східного Поділля;

- метод виконавського аналізу, на основі якого виявлено особливості сучасної презентації регіональної народнопісенної традиції, зокрема і в її яскравих авторських інтерпретаціях.

Теоретичною основою дослідження є наукові праці, присвячені питанням:

- особливостей жанрового та регіонального розмаїття народнопісенної традиції України – К. Квітки [5, 7], С. Грици [3], А. Іваницького [4, 15], А. Сторожук [1], Е. Епер'єши [2];

- жанрово-стильової специфіки народнопісенної традиції Поділля – А. Сторожук [1], О. Шалак [6], А. Іваницький [14];

- особливостей і внеску досліджень збирачів фольклору Східного Поділля – В. Кузик [9], І. Терешко [10], Н. Громова [12], С. Гальчак та В. Савчук [13], М. Пилипак [16], Р. Скалецький [18], В. Косаківський [19], Г. Танцюра [20], В. Борисенко [22];

- особливостей народнопісенного виконавства, концепційних засад виконавського фольклоризму етнографічного типу та проблем реконструкції пісенного тексту – Г. Бреславець [38], В. Данилець [39, 40], Ю. Карчова [41], В. Осадча [42], В. Осипенко [43], В. Осипенко та О. Шишкіна [44, 45];

- особливостей виконавських інтерпретації українських традиційних народних пісень в сучасному художньому просторі – В. Осипенко [49], Ю. Карчова [41], У. Конвалюк [46], Л. Красовська [47], М. Мозговий [48].

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше:

- вперше оприлюднено та введено до наукового дискурсу власні експедиційні матеріали: зразки народнопісенної традиції села Крищинці Тульчинського району Вінницької області;

- виявлено й окреслено риси традиційного співу автентичної співачки Дідур Софії Степанівни;

- вивчено досвід виконавського втілення народнопісенної традиції локусу у напрямі фольклоризму етнографічного типу у діяльності фольклористичних гуртів: «Кралиця» (керівник Іван Сінельников) Київського національного університету культури і мистецтв та «Мокоша» Вінницького фахового коледжу мистецтв ім. М. Д. Леонтовича (керівник Юлія Васюк);

- обґрунтовано концепцію створення виконавських інтерпретацій народних пісень традиції Східного Поділля, зокрема колядок, родинно-побутових пісень та народного романсу.

Набули доповнення, узагальнення та подальшого розвитку:

- висвітлення розвитку музично-етнографічного опанування народнопісенної традиції Східного Поділля відповідно до етапів становлення національної етномузикології;

- уявлення про регіональні жанрово-стильові особливості народнопісенної традиції Східного Поділля у дослідженнях провідних етномузикознавців;

- уявлення щодо шляхів створення сучасних виконавських версій для сценічної репрезентації народнопісенної традиції у художньому просторі сьогодення;

-уявлення щодо сутності та специфіки виконавського фольклоризму етнографічного типу.

Практичне значення науково-дослідницької роботи виявляється через можливість використання її основних положень і результатів у навчальному процесі у профільних закладах вищої та середньої фахової музичної освіти України. Викладена у науково-дослідницькій роботі інформація та матеріали власних експедицій є актуальними для спеціальних навчальних курсів в освітніх програмах спеціалізації Народний спів, а також для просвітницької діяльності, спрямованої на досягнення досвіду кращих здобутків на ниві популяризації культури традиційного народнопісенного виконавства України.

Зв'язок з науковими програмами і планами. Науково-дослідницька робота, виконана на кафедрі естрадного та народного співу Харківської державної академії культури, відповідає базовій науковій темі кафедри та комплексній темі науково-дослідницьких робіт факультету музичного мистецтва «Музика і музикознавство в контексті світового часопростору».

Структура роботи: науково-дослідницька робота складається зі Вступу, двох Розділів, чотирьох підрозділів, Висновків, Списку використаних джерел (49 позицій).

Загальний обсяг роботи складає 58 сторінок, із них основного тексту – 36 сторінок.

РОЗДІЛ I. Регіональні народнопісенні традиції в наукових дослідженнях українських етномузикологів.

1.1. Історія етномузикологічних досліджень Східного Поділля

Найяскравішим проявом традиційної культури України є народна пісня, де накопичено і утримуються мудрість віків, історична пам'ять народу, духовна спадщина предків. Український народ, як ні один інший виявив свою душу, своє єство саме в самобутній народнопісенній традиції. Війни, заслання та депортація українців, заборона вжитку української мови, штучні голодомори безперечно залишили свій руйнівний, непоправний слід на нашій генетичній

етнокультурі, на основі якої отримали розвиток культура і мистецтво нового історичного часу. На думку відомої фольклористки Антоніни Сторожук, саме з цих причин сьогодні вкрай необхідним є збереження локальної етнічної ідентичності, дослідження якої можна здійснювати завдяки фольклорному матеріалу, який вже протягом більш ніж століття збирався творчою інтелігенцією, ентузіастами та науковцями, свідомими та небайдужими до питань збереження фольклорних скарбів представниками нашого народу в різних частинах України. Одну з найголовніших ролей у питанні подальшого збереження і розвитку національної культури відіграє традиційна народнопісенна творчість.

Етномузиколог, фольклористка Софія Грица визначала, що фольклор є основою цивілізації, а також є насамперед відображенням життя в його різноманітних формах, а саме природних і суспільних. Вона розширила розуміння визначенню «фольклору», описуючи його як потужний фактор збереження духовного спадку, втрачаючи якого, людина губить зв'язок із оточуючим світом, свою особистість. На думку науковиці, «фольклор – це ідеологія, яка відроджує давні традиції і спрямовує нас до їх матеріальних витоків» [3, с. 228].

Дослідниця Антоніна Сторожук наполягає на узгодженості становлення розвитку культури народу з особливостями місцевості, її ландшафту, з етногенезом, людським розвитком, а також з розвитком людського мислення. Саме завдячуючи нашим пращурам, ми можемо простежити це у збережених давніх народних піснях. Досліджуючи автентичні пісні, ми маємо можливість вивчати характерні для різних історичних періодів побут народу, правила поведінки як в суспільстві, так і в родині, а також моральні і етичні стандарти. Народна пісня, на думку вченої, є особливої краси усний документ.

Досліджуючи питання причини такого активного розвитку саме народнопісенної традиції, Антоніна Сторожук припускає, що не маючи змоги утілювати себе в державоутворенні, український народ зумів сконцентрувати

свій потенціал на піднесенні народнопісенної творчості у її найбільших проявах.

Найперший запис поетичного тексту українського народнопісенного фольклору датується 1550-1570 рр. Це була балада про Стефана Воєводу, яку записав Ян Благослав у с. Бенаток від Никодима. На думку провідного етномузикознавця Анатолія Іваницького першими записами були зразки саме жанрів балади і думи, адже саме вони були розвинені і переважали в даний період. Аналізуючи ранні записи дослідник зазначив, що вибір матеріалу для запису залежав не лише від смаків даної епохи, а ще й від смаків самого записувача. На жаль, велика кількість побутових пісень – календарних, танцювальних, жартівливих, були просто втрачені, адже вважалися не гідними в порівнянні із провідними зразками того часу, як, наприклад, глибокими релігійними творами.

Переломним періодом у фольклористиці стала друга пол. XVIII ст., коли ставлення до фольклору змінилося і з того часу змінилися і смаки збирачів, адже замість пісні стилізованої під народну обирали вже власне справжню народну пісню, а замість авторської – фольклорну. Завдяки цьому мелодії народних пісень починають з'являтися друком, вперше публікуються збірки народних пісень серед яких кілька були українськими. Першою людиною, яка розпочала історію вивчення українського фольклору, на думку Анатолія Іваницького, можна вважати історика, природознавця Михайла Максимовича. Саме він у 1827 р. видав збірку «Малороссийские песни, изданные М. Максимовичем», яка повністю містила в собі лише зразки українських пісень.

Друга половина XIX ст. стала новим етапом розвитку збирацької та видавничої роботи у напрямі фіксації фольклору. Упорядкування збірок здійснюється з метою подальшого поглибленого вивчення, аналізу і систематизації. Це час переусвідомлення народнопісенної культури як самодостатньої, історично і художньо вартісної спадщини, а також час формування науково-етнографічного підходу до збирання, фіксації та вивчення

пісенного фольклору. Поруч із найпоширенішими пісенниками, що містили пісні різних регіонів та різних жанрів, з'являлися збірки, упорядковані за жанровою або регіональною ознакою. Прикладами є «Чумацкие песни» І. Рудченка, 1874 р. та «Покуття» О. Кольберга.

Анатолій Іваницький окреслює два етапи розвитку музично-етнографічної діяльності другої половини XIX ст. Перший він називає **музично-культурним або прикладним**, і характеризує його як такий, що спрямований для потреб музикантів-аматорів у збагаченні салонного репертуару за рахунок народних пісень в обробках. Пізніше проявляється більш уважне ставлення до народних мелодій як джерела інтонаційного багатства національних композиторських шкіл. 1880-1890-ті рр., на думку А. Іваницького – це другий етап збирання музичного фольклору, етап виникнення **музичної етнографії** як нової наукової дисципліни. Аналізуючи музично-культурний етап фольклористики А. Іваницький характеризує фольклор не просто як предмет для збирання і збереження, а ще й як один з найважливіших складових національної ідентичності. Особливістю даного етапу є те, що збирачі, а особливо композитори, прагнуть зберегти не лише текстову, а й мелодичну частину зразків фольклору. Масштабність та науковий рівень збирацької, дослідницької та композиторської діяльності Миколи Лисенка визначається як вершина музично-культурного етапу. Як зазначають науковці, «Збірник українських пісень» у семи випусках стали надважливим підґрунтям подальшого створення інтонаційного словника української композиторської школи. Разом з цим праця композитора на ниві розвитку української фольклористики має величезне значення з позицій новітніх підходів Миколи Лисенка до ретельного запису, що фіксував мелодичні варіанти, музичні варіації, зауваження з приводу звучання пісень, тактування, паспортизація. Розширений жанровий спектр народнопісенних зразків охоплених увагою дослідника, свідома позиція щодо максимального збереження автентичних рис ритмики та мелодики. Діяльність М. Лисенка позначена серйозним ставленням до музично-етнографічних проблем того часу. Важливим є той факт, що

Микола Лисенко ще в той час звертав увагу і намагався максимально точно записувати ритм та ладовий стрій мелодій.

Велику частину цих записів і зараз долучають до свого репертуару сучасні співаки та гурти, вони входять у навчальні матеріали та в концертні програми («Ой не шуми луже», «Ох і не стелися, хрещатий барвінку», «Ой не пугай, пугаченьку», «Ой крикнула лебідонька», «Ой не світи, місяченьку»).

Микола Лисенко із задоволенням записував велику частину зразків народно-пісенного фольклору серед інтелігенції, а саме від Івана Франка, Лесі Українки, Івана Карпенко-Карого, Миколи Садовського, Марії Заньковецької та Меланії Загорської. Це дало змогу зафіксувати зразки одноголосих пісень, близьких до пісень-романсів, які були популярними у ті часи, допоки їх не витіснила багатоголосна пісня. Саме завдяки Миколі Лисенкові ці пісні збереглися і досі посідають важливе місце в житті української вокальної музики. Виняткове значення потужної діяльності М. Лисенка підкреслював Климент Квітка : «Лисенко найбільше зробив для врятування, власне, того мелодичного стилю, розвиток якого можна відносити ймовірно до XVIII і початку XIX віків, який витворився з участю вищих верств і не в найвідсталіших групах української людності; він зберіг тут шедеври, що оказались недовговічними в самому живому вжитку: розвиток народної музики в напрямі цього стилю припинився через зміни культурно-соціальної структури» [5, с. 41].

Микола Лисенко також опублікував власні обробки народних пісень для хору, ігрові пісні з описом до виконання, веснянки для виконання хору з фортепіано, календарно-обрядові зразки та весільні пісні. Він не просто опублікував ноти і текст пісень, а ще й зробив опис як саме потрібно співати дані пісні, які дії і рухи супроводжують даний твір, а також вказав твори за жанровою класифікацією. Вивчаючи записи мелодій Лисенка можна сказати, що він також припускався певних помилок (не відповідність підтекстовці, тактування наспівів), але слід відзначити, що він є одним із перших фольклористів, хто почав використовувати синтаксичний принцип тактування –

складочисловою структурою тексту. Серед великої кількості записів фольклору Миколи Лисенка, своє місце займають і пісенні зразки Поділля, з яких 17 пісень були надруковані у польському виданні «*Zbiór wiadomości...*», де кожен зразок мав нотну фіксацію, пояснення діалектизмів, а також певні коментарі стосовно їх виконання. Ніхто не захищений від помилок, а особливо коли вивчаєш незвідане. Найбільш влучно оцінити неосяжний внесок Миколи Лисенка у фольклористичну діяльність зумів Климент Квітка: «Кожне джерело треба розглядати і оцінювати з увагою на час, осередок і загальний рівень розвою наукових понять і поглядів у тім осередку і в тім часі, а проти загального рівня музично-етнографічних понять у тогочаснім українським осередку Лисенко був велетнем» [7, с. 18].

Другий етап фольклорної діяльності пов'язаний із появою в 1880-1890 рр. нової наукової дисципліни – музичної етнографії, яка зосереджена на вивченні фольклору. Методами вивчення музичної етнографії є порівняльний і еволютивний, а предметом – музика народів, яка поширюється не письмово, а усно. Досліджуючи другий етап фольклористики А. Іваницький наголошує на перших застосуваннях фонографа. Цей пристрій для запису і відтворення звуку значно спростив процес збирання фольклору, адже тепер можна було точніше фіксувати інтонацію, ритмічні малюнки, тембр голосу, а також особливості виконання. Однак за ствердженнями К. Квітки інколи допомоги фонографа замало: «Щоб правильно нотувати, мало добре чути, треба ще оволодіти теорією музичної етнографії і мати неабиякі аналітичні здібності. Запис на фонограф - не просто механічна робота. Фонограма може нести і недостовірну, і необ'єктивну інформацію. Механічний запис не фіксує варіантності в одному куплеті, а тільки від куплету до куплету; натомість він фіксує помилки співу, які не досить освічений збирач чи транскриптор можуть взяти за норму і тим самим сприяти поширенню недостовірної інформації.» [4, с. 84].

З часом удосконалюються і методи упорядкування і нотації отриманих під час записів матеріалів. Станіслав Людкевич для зручності запровадив розташування мелодії за складочисловими і ритмічними схемами. Також при

нотації наспівів вперше відмовився від тактування і ставив тактові риси лише між сегментами, але наділі цей метод не був закріплений у фольклористиці. Велику увагу С. Людкевич приділяв ладо-інтонаційній будові мелодій: «Він відзначив широку інтонаційну варіабельність терції і сексти, але рішуче виступив проти теорій існування $\frac{1}{4}$ чи $\frac{1}{3}$ -тоновості в українській народній музиці» [4, с. 87]. Саме С. Людкевич зазначив, що тексти краще записувати одразу під час запису із слів співака, а також вказав на потребу визначати абсолютну висоту мелодії за допомогою камертону, а темп – метроному. Всі ці принципи транскрипції мелодій залишаються непорушними і в нашому сьогоденні.

К. Квітка, досліджуючи рівень фольклорної документації, створив 2 напрями критики: наукових праць, а також записів народної музики. Це були «зауваження» і роз'яснення, щодо вірності запису, цілей, можливостей, розуміння літератури і теорії записувача, географічного аспекту, його правильній і точній характеристиці аналізу записів. К. Квітка під час своєї збирацької роботи керувався певним планом. Він ставив перед собою такі завдання, як віднайти наспіви до народнопісенних текстів, які вже були раніше опубліковані без нотного запису мелодій. Особливої уваги науковець надавав пошуку і фіксації саме найдавніших календарних наспівів, а також записував переважно від етнофорів – селян-носіїв фольклору. «У наш час, коли одноголосі версії повсюдно витискаються гуртовим співом, збірник Квітки є цінним джерелом для вивчення старої одноголосої традиції та порівняння її з новими версіями багатоголосого розспіву. М. Лисенко, записуючи фольклор, насамперед відшукував мистецькі, вартісні з загальноєвропейського погляду мелодії. К. Квітка ж фіксував передусім історично цінний матеріал» [4, с. 90-91].

Досліджуючи питання вивчення фольклору Поділля фольклористка Олена Ільїнська стверджує, що збирання та дослідження фольклорних матеріалів Поділля розпочалося орієнтовно на початку XIX ст. Фіксацією та аналізом пісенної традиції Поділля займалися Анатолій Свидницький, Степан

Руданський, Павло Чубинський, Андрій Димінський, Юхим Сіцинський, Микола Лисенко, Климент Квітка, Микола Леонтович, Гнат Танцюра.

Наш великий земляк, захоплення народнопісенної традицією якого почалося саме з народних пісень Східного Поділля, зі звучання його рідного села, його малої батьківщини – *Микола Леонтович*. Відомий український композитор, фольклорист, диригент і педагог, у житті якого фольклор став джерелом натхнення та основою творчості усього життя. З роками ці народні пісні стали відомими в його унікальних обробках, збереглися в пам'яті українців та досі вражають слухачів всього світу. Як зазначає В. Кузик : «Саме він став тим духовним лідером, який своїми творами зумів довести усьому світу, що український фольклор – це справді унікальне, самобутнє й неповторне явище, і ним потрібно пишатися» [9, с. 9] .

Народився Микола Дмитрович 13 грудня 1877 р. у с. Монастирок Брацлавського повіту Подільської губернії і сім'ї священика. Ще з юного віку Леонтович цікавиться українськими народними піснями та з 15-річного віку, перебуваючи у с. Білоусівка Тульчинського району Вінницької області, починає записувати пісні від односельчан. Подорожуючи різними селами Вінниччини (Білоусівка, Чуків, Мазурівка, Орлівка, Кобелівка) Микола Леонтович записав велику кількість фольклорних зразків, які в майбутньому стали відомими у всьому світі. Власну колекцію зразків народнопісенної традиції, яку М. Леонтович збирав все своє життя складають пісні різних жанрів, як календарно-обрядові (колядки, щедрівки, веснянки, купальські), так і родинно-побутові, соціально-побутові, балади, історичні, псалми, жартівливі та інш. (перша та друга збірки пісень з Поділля). На думку І. Терешко : «Фольклорист розумів, що важливо записувати пісні під час виконання, щоб слово і музика не були відокремленими одне від одного, щоб можна було відчувати сенс, тон, ритмічність пісні, щоб зафіксувати її такою, якою вона живе в народі. Велику увагу композитор звертав на стильові особливості виконання пісні: у якому тоні вона співається (високому, низькому), у якому темпі, у якому тембрі тощо». [10, с. 4].

Сьогодні під час різних концертів і заходів у виконанні солістів і хорових колективів ми можемо почути твори М. Леонтовича, які могли б бути втрачені назавжди: «Ой з-за гори кам'яної», «Щедрик», «Мала мати одну дочку», «Закувала зозуленька», «Дударик», «Ой зірву я з рожу квітку», «Наступає чорна хмара», «Калино-малино» та багато інших. Саме завдячуючи багаторічній самовідданій і натхненній праці Миколи Леонтовича збережена велика частина пісенного фольклору Поділля. Це гарний приклад для усіх поколінь українців, щоб вони могли задуматися про значення народної пісні в історії становлення нації, розвитку культури та її сили впливу на розквіт національного мистецтва.

Великий внесок у справу фіксації та збереження народнопісенної традиції краю здійснив *Гнат Танцюра*. Майбутній дослідник народився 10 червня 1901 р. в с. Зятківці Гайсинського пов. Кам'янець-Подільської губернії (нині – Гайсинського р-ну Вінницької обл.). З дитинства він завжди чув народні пісні, які лунали в родинному колі. Учасі у домашньому хорі спонукала його до пошуків нового репертуару і до перших дитячих експедицій своїм селом. Проте важливо відзначити, що фіксував він не лише пісні, а й загадки, повір'я, прислів'я і приказки, дитячі ігри та перекази. У 1950 р. Гнат Танцюра передав більшість експедиційного матеріалу до фонду ІМФЕ АН УРСР під номером 31. Чисельність матеріалів його спадщини вражає: 5 тис. пісень, 928 казок, легенд, переказів, 800 весільних пісень, 1536 прислів'їв, 615 загадок, 200 записів дитячого фольклору.

Характеризуючи техніку фіксації зразків народнопісенної традиції Гната Танцюри, О. Зелена зазначає: «Спочатку він прослуховував пісню, за другим разом записував текст, за третім – мелодію; для кожного рядка тексту відводив один нотний рядок; за камертоном визначав тональність, мелодію кілька разів програвав на скрипці, а тоді записував. Після цього ще раз перевіряв, уточнював записані текст і мелодію. Останнім етапом було виконання пісні самим збирачем згідно із власним записом; співаки-виконавці слухали і де необхідно вносили поправки» [11, с. 6].

Усі свої надбання він розмістив у своїх друкованих працях: «Жіноча доля в народних піснях», «Записки збирача фольклору», «Цвіте калинонька». Найвизначнішим в житті фольклориста є збірник «Пісні Явдохи Зуїхи», в якому зафіксовано практично усі жанри народнопісенної традиції з голосу Явдохи Сивак впродовж 20-ти років. Збірка включає в себе більше 900 народних пісень, де усі вони розділені на основні розділи, що залежать від тематичної, а також жанрової групи і циклу.

Щорічно на батьківщині фольклориста відбувається Обласне свято фольклору ім. Г. Танцюри, де виступають фольклорні колективи усієї області та окремі її виконавці. Колективи із різних куточків Поділля і не тільки збираються, аби вшанувати пам'ять фольклориста та продовжити його справу, відтворюючи фольклорні зразки своєї місцевості.

1976 р. видавництво «Наукова думка» випустило збірку пісень під назвою «Пісні Поділля». Вона містить близько 1000 пісень с. Погребище, які записала місцева фольклористка Настя Присяжнюк у 1920-1970 рр. **Настя Андріанівна Присяжнюк** народилася 22 грудня 1894 р. в м. Погребище Бердичівського повіту Київської губернії (нині Вінницька обл.). Ще в ранньому дитинстві в Насті проявилось тяжіння до народної творчості. За життя вона встигла зібрати і записати понад 6000 народних пісень, 125 плачів і голосінь, 6100 прислів'їв і приказок, 4600 казок. Основна частина цих етнографічних записів сьогодні зберігаються в Академії наук України. Збирачка і дослідниця видала також збірники окремих жанрів народно-пісенної традиції: «Колядки та щедрівки», «Танцювальні пісні», «Жартівливі пісні», «Чумацькі пісні», «Заробітчанські і наймитські пісні».

Дослідженню народнопісенної традиції Східного Поділля присвятила свою наукову і творчу діяльність кандидат мистецтвознавства, доцент, викладач Барського гуманітарно-педагогічного коледжу ім. Михайла Грушевського, відмінник освіти України **Антоніна Іванівна Сторожук**, яка народилася 9 червня 1949 р. в с. Новосілка на Вінниччині. А. Сторожук є автором народознавчих новел (збірка «Калинове намисто», 1993), монографії

«Климент Васильович Квітка» (людина - педагог - вчений), (1995); «Музичний фольклор Східного Поділля: історичний аспект творення, регіональні особливості природи народного співу», (2007); «Подільський Бар та його околиці: Історія і сучасність (Події. Особистості. Факти.), (2010).

Дослідниця створила навчально-методичний посібник «Автентична пісня Східного Поділля: записи й коментарі», який, окрім теоретичних розвідок про стан народної пісні Східного Поділля на сучасному етапі, вміщує вагомий музичний додаток, у якому вміщено біля сотні зразків одноголосого співу стародавніх пісень, несправедливо забутих у швидкоплинному сьогоденні та тридцять пісень, що знайдуть своє використання в роботі сучасних молодіжних гуртів.

У надскладні умови сьогодення продовжує свою важливу збирацьку, наукову та виконавську діяльність **Васюк Юлія Андріївна** (нар. 07 липня 1987 р. у с. Бондурівка Чечельницького р-ну Вінницької обл.). Ю. Васюк закінчила Вінницьке училище культури і мистецтв ім. М.Д. Леонтовича по спеціальності «Народний спів» у класі диригента Плішки Є.І. та магістратуру у Київському національному університеті культури і мистецтв на кафедрі «Музичний фольклор» у класі Грици С. Й. Після закінчення училища залишилася там викладати народний спів і на базі вокального відділу у 2007 р. створила фольклористичний гурт «Мокоша». Саме це вплинуло на збирацьку роботу, адже репертуар ансамблю потребував постійного оновлення. Записи відбувалися систематично під час різних фестивалів, експедицій, концертів, випадкових зустрічей. Збір народних пісень відбувався у багатьох регіонах Вінниччини, а саме: Чечельницький, Літинський, Оратівський, Чагівський, Теплицький, Ямпільський, Крижопільський, Тульчинський, Бершадський, Могилів-Подільський. Загалом за 15 років збирацької роботи у колекцію Ю. Васюк записано приблизно 650 пісень. На жаль, важко назвати точне число одиниць запису, адже весь матеріал не є транскрибованим і зберігається лише в аудіозаписах. Також у жовтні 2017 р. разом із проектом «Поліфонія» Ю. Васюк провела 5-ти денну експедицію по селах Чечельницького р-ну, де лише за ці дні

змогла записати приблизно 140 одиниць запису. У 2021 році до 120-ї річниці з дня народження Гната Танцюри Юлія Васюк створила челендж і виставила у мережу Facebook виконання 120 пісень за 100 дні, які записав Танцюра. Сьогодні завдяки соціальним мережам багато людей відсилають дослідниці записи пісень як свого особистого виконання, так і виконання мамусь, бабусь, сусідів тощо. Можливо колись вийде друком збірка народних пісень Вінниччини із особистих записів Васюк Юлії Андріївни.

Розширену інформацію про записувачів музичного фольклору Вінниччини можна знайти у виданні «Народні пісні Вінниччини». Упорядник Єфремова Людмила Олександрівна, рік друку – 2019, присвячена пам'яті Гната Трохимовича Танцюри. Видання містить записи народних пісень XX-XXI ст., які були записані на території Вінницької обл. Загальна кількість зібраного матеріалу не змогла повністю поміститися у виданні, тому було прийнято рішення про надання переваги під час відбору пісням обрядового фольклору. Завдяки цим матеріалам можна проаналізувати наскільки збережена народнопісенна традиція певної області. Список збирачів, записи яких увійшли до цієї збірки додається у Додатку Д.

1.2. Регіональні особливості народнопісенної традиції Східного Поділля.

В українській фольклористиці до даного часу має певні невирішені питання з проблеми сталої прийнятої жанрової класифікації зафіксованих зразків фольклору. Саме це стало причиною групування зібраного матеріалу за 3 критеріями, а саме: етнографічний, філологічний та музичний. **Етнографічний** підхід зосереджений на ролі народної творчості у побуті, а також розглядає умови, за яких відтворюється певний фольклорний твір; **філологічний** базується на основі поетичного змісту даних пісенних зразків; **музичний** підхід спирається на вивченні засобів вираження зразків музичних творів.

Як зазначає А. Сторожук: «Поширеною в сучасній практиці стала систематизація фольклорних творів за використанням **комбінованих способів**, базування яких здійснюється на основі двох найбільш уживаних критеріїв, а саме: **функціонального**, за допомогою якого визначаються жанрові цикли (наприклад, календарна обрядовість, родинна обрядовість, пісні звичайні тощо), та наступного більш конкретного способу **розрізнення** пісенних жанрів, який може діяти в середині кожного з циклів. Відповідна (комбінована) систематизація потребує чіткого і повного врахування найбільш вагомих типових ознак, виявлених у конкретному музичному зразку» [1, с. 16].

У своїх дослідженнях Антоніна Сторожук вказує, що першим, хто застосував відповідну класифікацію був Станіслав Людкевич. Він визначив основні показники визначення жанру, а саме ритмічну структуру вірша та музично-ритмічні його схеми. Властивою для фольклору є **жанрово-видова диференціація**. І завдячуючи їй можна упорядкувати **обрядову та необрядову творчість** нашого народу.

Жанр у музичній фольклористиці – термін, яким позначається група пісень певного роду, для якої насамперед показова єдність функцій. Іноді функціональний критерій виявляється недостатнім. Тоді він доповнюється тематичними критеріями, – тобто, пісні групуються на підставі єдності змісту. Саме так в окрему групу виносяться пісні про жіночу долю, пісні про кохання, про сирітство, вдівство і т. д. Коли функціональний критерій доповнюється тематичним, тоді вживається поняття жанрово-тематичної групи. Досліджуючи питання жанрової системи А. Іваницький з своїх описах відокремлює фольклор згідно даній класифікації: дитячий фольклор, трудові пісні, інструментальна музика, танець і рух, календарні пісні, родинно-обрядові пісні, епос, лірика, усно-писемна культура тощо.

«Систематизувати за жанрами величезний пісенний пласт, у число якого входять пісні такого кількісно великого розряду, як лірика, що накопичувалася протягом тривалого історичного періоду, украй складно, однак можливо. Загальноприйнятим на сьогодні при поділі лірики можна вважати прийом, який

здійснюється за соціально-побутовими критеріями; при якому виділяються пісні **громадського та особистісного звучання**» [15, с. 117].

Більш ретельно хочеться розглянути саме на ті жанри народно-пісенної традиції, які є особливо притаманними для території Східного Поділля. Спираючись на дослідження А. Іваницького і А. Сторожук, а також на матеріали фольклористів, які записували пісенні зразки на цих територіях, ми можемо прослідкувати, які жанри були найбільш розвиненими та поширеними у даній місцевості. Серед жанрів пісенного фольклору, які були розвинені і збереглися тут велику частину займає обрядовий фольклор, а саме календарно-та родинно- обрядові пісні. Описуючи календарно-обрядовий фольклор науковці відокремлюють: весняні хороводні пісні; русальні, петрівочні та купальські пісні; обжинкові пісні; колядки та щедрівки. Дані зразки ми можемо спостерігати, наприклад, у записах Гната Танцюри «Пісні Явдохи Зуїхи».

Також надзвичайно цікавим є родинно-обрядовий фольклор, який включає в себе: весільні пісні; родини і хрестини; поховальна обрядовість і голосіння. Найбільшу зацікавленість у фольклористів викликає саме весільна обрядовість, про яку в своїх дослідженнях описують Максим Пилипак [16], Валентина Сторожук [17], Родіон Скалецький [18], Віктор Косаківський [19], Гнат Танцюра [20], Настя Присяжнюк [21], Валентина Борисенко [22], та інші.

Досліджуючи пісенний фольклор Східного Поділля А. Сторожук розглянула класифікацію жанрової системи саме народнопісенної лірики. Вона виокремила 3 найбільші групи: побутові пісні, балади, а також соціально-побутові пісні. Вивчаючи побутові пісні етномузикологиня вказує, що орієнтуючись на умови використання, розрізняють два великі розділи лірики, а саме: пісні родинно (сімейно) – та суспільно (соціально) – побутові. «Родинно (сімейно)-побутові пісні – це доволі великий цикл ліричної позаобрядової поезії, що змальовує різноманітні сторони традиційного життя українців у сім'ї та відтворює пов'язану з цим гаму людських почуттів, переживань, настроїв» [23, с. 330].

У своїх працях Сторожук виокремлює такі групи циклу ліричних родинно (сімейно)-побутових пісень: пісні про кохання, пісні про сімейне життя, пісні про трагічні сімейні обставини та пісні гумористично-жартівливі. Пісні цих жанрів представлені у збірці Насті Присяжнюк «Пісні Поділля» записаних в селі Погребище. Кількісно та якісно значним для регіональної традиції є жанр балади. Словник іншомовних слів за ред. О.С. Мельничука пропонує таке визначення жанру: «**Балада** – це віршований ліро-епічний твір казково-фантастичного, легендарно-історичного змісту; інструментальний або вокальний твір розповідного характеру» [25, с. 101]. Провідний етномузикознавець А. Іваницький вказував, що баладний жанр в українському фольклорі формувався «...під впливом властивої людині підвищеної уваги до страшних і незвичайних подій, які бентежать уяву і гостро ставлять проблему боротьби добра і зла...» [15, с. 106]. А. Сторожук виокремлює чотири стійких групи балад: міфологічні, сімейно-побутові, історичні та соціально-побутові. Зразки балад на Східному Поділлі можна розглянути у збірці «Пісні Явдохи Зуїхи» Гната Танцюри, у збірці «Пісні Поділля» Насті Присяжнюк, а також у збірці «Народні пісні Волині, Поділля і Холмщини» Сергія Козицького.

Порівнюючи між собою **родинно-** та **суспільно (соціально) - побутовий** розділ лірики, на території Східного Поділля А. Іваницький вказав, що другий зустрічається набагато менше. «Поетичні тексти пісень соціально (суспільно)-побутового розряду (з урахуванням окремих факторів їх творення) належать до дійсної пісенної традиції Східного Поділля, що закорінена в материзну віків. За своїм змістом вони тісно пов'язані з економічними і політичними подіями, що відбувалися на цій території в певні періоди розвитку українського суспільства, отже, безпосередньо вербальне наповнення змісту уживаних народом текстів відтворює як усезагальні масові суспільні явища, так і регіональні, що відбувалися в історії східноподільських земель» [1, с. 68].

Вивчаючи жанри **суспільно (соціально) - побутових пісень** А. Сторожук поділяє їх на: козацькі, чумацькі, рекрутські і солдатські, кріпацькі, заробітчанські і наймитські, бурлацькі, строкарські, ремісницькі і робітничі,

емігрантські. Зразки цих жанрів також можна розглянути у збірках «Пісні Явдохи Зуїхи» Гната Танцюри, «Пісні Поділля» Насті Присяжнюк, а також «Народні пісні Волині, Поділля і Холмщини» Сергія Козицького.

У своєму дослідженні А. Сторожук окремо акцентує увагу на місцевій манері співу на території Східного Поділля наголошуючи, що її збереження допоможе краще вивчати і використовувати здобуті знання у подальшому розвитку фольклористичної роботи. Аналізуючи виконання східних подолян, дійсно, можна звернути увагу на виконавську колористику, а також індивідуальні особливості манери співу на основі загальноприйнятих місцевих вокальних канонів. Неймовірної краси та легкості завжди добавляв підголосок (тоньчик, або вивід), який проявляється як імпровізаційний тембровий прийом, виконаний носійкою сопранової теситури із використанням дзвінкого мелодичного розспіву та дрібних мелізмів. Ще однією з ознак східноподільської манери співу є чіткий, яскравий рух нижнього голосу, який має густий тембровий окрас.

Багато пісенних зразків містять в собі короткий заспів, який, зазвичай, виконує нижній голос, а вже далі спів підтримують решта співаків переважно терціями та має гомофонно-гармонічну будову мелодії. А. Сторожук виділяє одну особливість вокально-тембрового стилю регіону Східного Поділля, «яка займає чи не провідне місце в її утворенні: стійка неповторність поєднання грудного та купольного звучання, у якому: – по-перше, відсутнє будь-яке нюансування; – по-друге, наявне мудре вкраплення найрізноманітніших прийомів, які дозволяють використання м'якого, швидкоплинного гліссандо; – по-третє, наповнення співу давніми в часі звуковими утвореннями, що включають дрібну мелізматіку, пунктирні та тріольні ритми» [1, с. 30].

Народно-пісенні зразки Східного Поділля збагачені нескінченністю тем, вмілим поєднанням звуку та поетичного слова. Аналізуючи тексти пісень можна підкреслити наявність образної мови, до якої належать: епітети, гіперболи, порівняння, паралелізми, синоніми, метафори, алегорії, старослов'янізми, звертання, діалектизми, окличні та запитальні конструкції.

Вивчаючи діалектні особливості народнопісенної традиції регіону А. Сторожук зазначає: «Народні зразки Східного Поділля зберігають ряд діалектних рис, притаманних волинсько-подільському діалекту, що входить у систему південно-західного говору української мови. На рівні фонетики це простежується насамперед у твердій вимові звука [p] та характерному відтягуванні наголосу на кореневу морфему в дієслівних формах. Явищем словотворчого плану, вартим уваги, є вживання давньої форми слова погода без префікса по –b та вживання лексеми п'єц зі значенням «піч». Типовим для нашої місцевості є використання кількох і більше поетичних текстів на одну і ту ж мелодію (і навпаки)» [1, с. 31-32].

Аналізуючи дослідження народно-пісенних традицій Східного Поділля, ми можемо стверджувати про «живу» пам'ять наших предків. На щастя пісенний фольклор зберігся у всіх свої проявах, розпочинаючи із сольного виконання і закінчуючи великими обрядовими діями. Завдячуючи збирачам фольклору сьогодні ми можемо говорити, які саме жанри і особливості манери співу є притаманними для даного регіону. Вивчаючи матеріали, які є у відкритому доступі, ми можемо стверджувати, що найбільше до сьогодення збереглися зразки родинно (сімейно)-побутового жанру, що є й не дивним, адже різноплановість тем, співпереживання, а також не залежність від календаря впливало на розвиток і збереження пісень через покоління.

Висновки до Розділу I

Розгляд досліджень провідних фольклористів народно-пісенних традицій українського народу дозволяє нам спостерігати за розвитком фольклористики та її етапів становлення. Завдячуючи визначним науковцям, які по частинках формували загальноприйняті стандарти запису зразків фольклору, ми можемо мати у вільному доступі тисячі зразків пісенної творчості наших пращурів та їх історії. Звичайно, що кожен із збирачів допускався певних помилок в процесі як

запису, так і транскрибуванні, але їх внесок завжди перевершує своєю значущістю і впливом на подальших розвиток фольклористики.

На думку провідних етномузикознавців, збирачів-фіксаторів та знавців народнопісенної традиції Східного Поділля відзначають величезну кількість тем, художньо втілених генієм українського народу у традиційну пісню, щирість, органічність та вражаючу виразність поєднання поетичного слова, тембру голосу, мелодики, ритмічної пульсації. Характерними, особливо для ліричного жанру, є також багатство художньо-символічної образності та глибоко інтимна сповідальність та щирість особистого висловлювання у формі монологу. Різноманітні пісні про кохання сповнені романтичним змістом, часто відмічається гіперболізація особистих душевних драм, як прояву найголовніших ментальних рис українців - кордоцентризму та ліричної пісенності. Характерними складовими музичного діалекту регіональної традиції Східного Поділля, що створює певний самобутній колорит, можна назвати : специфіку вокально-тембрової манери з її опорою на насичене грудне звучання голосів, мовно-діалектні особливості, широкі розспіви голосних, наявність смислових і динамічних акцентів та «скидання» звуку в кінці фраз.

Розділ II. Жанрово-стильова специфіка народнопісенної традиції с. Крищинці Тульчинського р-ну Вінницької обл.

2.1. Творчий портрет народної співачки, знавчині і берегині місцевої традиції Дідур Софії Степанівни

Село Крищинці входило до складу Холодівської волості Брацлавського повіту Подільської губернії. Воно знаходиться на невеликій річці Тарасівка (стара назва Іцька), що впадає до басейну Південного Бугу, за 75 км від обласного центру та за 7 км від райцентру (Додаток А, карта 1,2,3). Площа села складає 5 км². Станом на 2001 р. населення становило 1573 особи. 1765 р. споруджено дерев'яну церкву святого великомученика Димитрія, (Додаток Б, фото 1), а 1900 р. на її місці – кам'яну (збереглася донині) (Додаток Б, фото 2).

В історичних документах про с. Крищинці, яке спочатку мало назву Хорошівка, згадується ще в кінці XV ст. Сама назва села «Хорошівка» походила від «хороше місце», причиною назви були родючі ґрунти, річка та ліси, де люди збирали ягоди, гриби, полювали на диких звірів. У XVI ст. Хорошівка була спалена татарами, які в той час «налітали чорною хмарою» на беззахисні українські поселення, грабуючи та знищуючи їх. Після набігу татар, жителі, яким вдалось врятуватися в лісі, стали будуватись ближче до лісу (за Хорошівкою) і поступово виникла нова назва села – Захарашівка. Назва Крищинці (спочатку Хрещенці) з'явилася у XVII ст., коли Станіслав Потоцький викупив ці землі з володінь королівської казни. 1787 р. після візиту у Тульчин польський король дарує волю для жителів Тульчина та його навколишніх сіл. Завдяки цьому місто одержує Магдебурське право (право на вільну торгівлю), яке посприяло розвитку різних кустарних промислів.

На початку XX ст. у селі Крищинці працювали більш 150 сімей, які займалися гончарництвом. Для багатьох сімей ця робота з глиною стала спадковою справою. Родини Ковтунів, Погонців, Гончарів, Свіргунів, Корчаків, Касіянів, Кузиків, Кравців, Луцишиних, Мельників своєю творчістю зуміли

залишили вагомий слід в історії Поділля. Роботи крищинецьких гончарів відзначалися своєю високою якістю, а також широким асортиментом.

«5–30 жовтня 2012 році у Національному музеї літератури України (Київ) у рамках Всеукраїнської культурно-мистецької акції «Мистецтво одного села» відбувалася виставка, присвячена народної творчості с. Крищинці (доповнювали експозицію старовинні ікони, ткані рушники, скатерки, килими, налавники, доріжки, жіночий одяг, тернові хустки, обряд випікання хліба)» [33].

С. Крищинці вважається одним із найбільш відомих гончарських центрів нашого Подільського краю. Саме на крищинецьких землях жив і творив відомий майстер народної іграшки Іван Тарасович Гончар (1888–1944), а також його учень Олексій Григорович Луцишин (1922–2001). Сьогодні продовжує гончарну справу своїх предків Сергій Миколайович Погонєць. Роботи Сергія та Світлани Погонців займають визначне місце в експозиції нинішніх виставок як на Всеукраїнських фестивалях, так і в Обласному центрі народної творчості (Додаток Б, фото 3, 4). Ще однією з причин для гордості жителів є хата кінця XIX ст. с. Крищинці, яка знаходиться у Національному музеї архітектури та побуту України у місті Києві (Додаток Б, фото 5).

Ще з самого дитинства у моїй пам'яті яскраво збережені пісенні традиції мого рідного села. В уривках часто з'являються елементи різних святкувань, застіль, весіль, де односельчани, занулившись в атмосферу, виконують різні автентичні зразки даної місцевості, включаючи як обрядовий, так і необрядовий фольклор. Звичайно, велику частину пісень я почула саме вдома, адже вся моя родина була співоча і дуже часто, а особливо під час зимових вечорів і відключення світла через обледеніння, ми виконували різні народнопісенні твори, частина яких зуміла залишитися в моїй пам'яті і до сьогоднішніх днів. Більш широко і масштабно я почала вивчати народнопісенну традицію мого рідного села під час навчання у Київському національному університеті культури і мистецтв на кафедрі «Музичного фольклору» (2017-2021 рр.). Тоді бажаючи більш глибоко вивчити традиції свого села і здійснити вдалу

фольклорну експедицію я розпочала дізнаватися, хто зможе поділитися зі мною піснями, які вони співають все своє життя. Саме тоді я познайомилася із своєю односельчанкою Дідур Софією Степанівною (Додаток Б, фото 6).

Дідур Софія Степанівна народилася 29 липня 1938 р. в с. Крищинці Тульчинського р-ну Вінницької обл. в сім'ї колгоспників. В родині було троє дітей, але, на жаль, одна з дітей померла від голоду. За спогадами Софії Степанівни в родині усі дуже гарно співали, тому дар перейшов і їй також, а двоюрідний дядько тата Дмитро Блажко навіть грав на скрипці і все своє життя співав у сільському хорі. Під час навчання в школі вона співала в шкільному хорі (Додаток Б, фото 7) і часто їздили і виступали, співаючи українські народні пісні. Після школи продовжила співати в сільському хорі: «У нас був хор. Ми їздили на різні конкурси, дуже гарно співали і нам за це навіть піаніно дали. Ходили до стареньких бабів, переписували старі пісні, а потім вчили і співали». Також значну частину свого життя Софія Степанівна співала в церковному хорі, аж поки на заваді не стали вік і здоров'я. Вийшла заміж за шофера Леоніда, з яким в шлюбі, у віці 27 років, народила єдиного сина Петра. Все життя, як і її батьки, Софія Степанівна пропрацювала в колгоспі на полі, а саме сапала на полі.

Спостерігаючи за Софією Степанівною, складається враження сильної, працьовитої і відданої жінки, яка, незважаючи на важку долю, завжди знаходила спокій в пісні. Все її життя було оточене піснею, яка надавала їй сил і щастя в житті. Навіть під час останньої нашої зустрічі, не зважаючи на погане самопочуття і дискомфорт під час співу, Софія Степанівна не могла допустити, щоб це стало на заваді збереженню і увіковіченню українських народних пісень. Поспілкуватися із Софією Степанівною і здійснити фольклорну експедицію мені вдалося двічі: 30 квітня 2018 р. і 9 лютого 2019 р.

Експедиція перша. На першій експедиції 30 квітня 2018 р. були присутні одразу три інформатори: Хмельницька Ірина Василівна (1946 р.н.), Сташок Марія Семенівна (1955 р.н), Дідур Софія Степанівна (1938 р.н), які всі разом співали в сільському і церковному хорах. Сеанс відбувався у Дідур Софії

Степанівни вдома. Запис я здійснювала на смартфон SAMSUNG J3. Паралельно із аудіозаписом проводилася фотофіксація співачок та текстів пісень з особистого пісенника Софії Степанівни (Додаток Б, фото 8). Сеанс тривав близько 2 годин, де вдалося записати багато весільних пісень та обрядів, починаючи від договору і закінчуючи «дурною молодою» на наступний день весілля. Увесь сеанс налічує 88 одиниць записів (всі весільної тематики), з яких 48 пісенних зразків та 40 одиниць етнографічної інформації (Реєстр сеансу див. у Додатку В). Вдалося записати 12 весільних наспівів, більшість з яких співалися з різними поетичними текстами. Це пісні до обрядів розплетіння молодої, вдівання вінка, вінчання, покривання молодої. Серед етнографічної інформації було записано відомості про договір, сватання, дари, запросини, випікання короваю, одяг молодих, парафіновий вінок, викуп, «дурні молоді».

Найактивнішою на сеансі була Дідур Софія Степанівна, вона найбільше розповідала інформації, заспівувала майже усі пісні. Нижні варіанти мелодії співали Софія Степанівна та Ірина Василівна, а верхні виконувала Марія Семенівна.

Експедиція друга. Наступна експедиція відбулася 09 лютого 2019 р. Інформанкою була Дідур Софія Степанівна (1938 р.н.) Сеанс відбувався у Дідур Софії Степанівни вдома. На жаль, Софія Степанівна за цей час пережила операцію на ребрах внаслідок падіння, і тому співала дуже тихо, хоча і з великим бажанням. У нагоді знову став смартфон SAMSUNG J3, інколи фіксувала фото. Цей сеанс було присвячено опитуванню календарно-обрядових та ліричних мелодій. В цілому вдалося записати 32 одиниці записів: 14 пісень та 18 етнографічної інформації (Реєстр сеансу див. у Додатку В). Серед календарно-обрядових пісень було записано 10 зразків. Це пісні зимового та весняно-літнього циклів. З них 2 церковні колядки, 2 веснянки та 6 купальських пісень. Ліричні пісні нараховують 4 зразка. Жінка детально описала місцевий купальський обряд (зокрема, дії хлопців), розповідала про порядок виконання купальських пісень, а також коментувала їх пісенні тексти. Також було

зафіксовано фото текстів пісень з особистого пісенника інформанта (Додаток Б, фото 9).

2.2. Народнопісенні зразки із скарбниці традиційної культури села Крищинці: аналіз поетичного та музичного тексту

Формування власної виконавської концепції відбувалося на ґрунті досвіду, накопиченого українською етномузикологією стосовно специфіки виконавського фольклоризму. Основою створення виконавської концепції стали надважливі позиції творчого опрацювання зразків народнопісенної традиції також настанови наукового підходу до створення сучасних виконавських В. Осипенко, О. Шишкіної, Г. Бреславець, У центрі уваги і натхнення стало глибоке пізнання народнопісенної традиції у процесі комунікації з етнофорами, спілкування з інформантами-носіями традиції та вивчення і ретельного етномузикологічного аналізу матеріалу трьох власних експедицій; виявлення, аналіз і усвідомлення інваріантів пісні, а також наступні принципи, визначені В. Осипенко і О. Шишкіною : «регіональна визначеність та однорідність вокально-тембрової традиції й пісенного стилю; щирість та сердечність виспівування, повне підкорення голосового втілення змісту вербального тексту та емоційної складової образу; органічність співу та його відповідність функціональному призначенню в контексті традиції конкретного обраного пісенного зразка; наявність вільної імпровізаційності виконання; багата орнаментика співу; якість трактування ритмічної основи пісні, відповідно до її функції (часто використовується ритмічна нерегулярність)» [45, с. 113–114].

Колядка «А дєвноє рождєніє Божєго сина» записана в с. Крищинці Тульчинського р-ну, Вінницької обл. належить до жанру календарно-обрядових пісень. Сюжет пісні – один з широко розповсюджених колядкових сюжетів описує Святий Час народження Ісуса Христа Дівою Марією, оспівуючи такі деталі Різдвяного таїнства, як ясла на сіні, ангелів, ясну зірку. В тексті пісні наявні різні рими. У третій, четвертій і п'ятій строфах кінцеві склади заключних слів рядків мають точний збіг (летящи – славлящи, розлили –

зацвили, квіти - діти); в четвертій строфі присутня внутрішня рима (знали – розлили). Стосовно поетики колядкового тексту слід зазначити, що у тексті наявні епітети образно-синтаксичної будови: «дєвное рождєніє», «тьомной, ночной, ясной звезде», «райські квіти», «малі діти»; епічні числа «три ангели»; зорові образи «ясной звезде», «ріки розлили», «сади зацвили», «райські квіти», «небо й земля», старослов'янізм «дєвное», «рождєніє», «Божего», «їго», «лєтящи», «тьомной», «ночной», «ясной», «звезде», «славлящи», «Рождество», «Христовое». Найбільш поширена дворядкова строфа. Пісня звучить активно і завзято. Ритмічна форма – $ab;(ab^2)$; мелодична – $\alpha\beta;(\gamma\delta^2)$, семантична – $ab;(\gamma\delta^2)$, складочислова форма – $(4+4+5)$. Ладозвукоряд основної мелодії – чиста октава. Ладовий нахил – мажорний (іонійський). Найбільшої опорності набувають звуки, якими завершуються музичні фрази – I, III ступені. Даний зразок народної колядки має моторну ритмомелодику. Ритміка пружна, танцювальна. Колядку записано від інформантів в одноголосному варіанті.

Колядка «Зійшла звезда чорна» належить до жанру календарно-обрядових пісень. Сюжет пісні описує народження Ісуса Христа, появу царів, Ірода, ангелів та ясної зірки. В тексті пісні наявні різні рими. У першому, другому, третьому і четвертому куплетах присутня внутрішня рима (сіяла – являла; прегласіл – спросіл; рождєному – малому; ідіте – возвестіте; являє – наставляє; ідіте – йдіте); у п'ятому куплеті кінцеві склади заключних слів рядків мають точний збіг (засмутився – народився).

Поетика тексту включає наявність епітетів образно-синтаксичної будови: «звезда чорна», «к дитяті малому»; епічні числа «тром царам»; зорові образи «звезда чорна»; старослов'янізм «звезда», «прегласіл», «йдьоте», «спросіл», «рождєному», «возвестіте», «путьом», «услихавсе», «роде»; запитання «Куда йдьоте?» - он спросіл; діалог «Куда йдьоте?» - он спросіл// – «Ідем к рождєному, / к дитяті малому». // Найбільш поширена дворядкова строфа. Ритмічна форма – $aa;(ba^2)$; мелодична – $\alpha\beta;(\gamma\delta^2)$, семантична – $ab;(\gamma\delta^2)$, складочислова форма – $(6+6). (6+6);(7+6)^2$. Стосовно ладових особливостей, слід зауважити, що ладозвукоряд основної мелодії – мала септіма, ладовий

нахил – мажорний (іонійський). Найбільшої опорності набувають звуки, якими завершуються музичні фрази – III, I ступені. Даний зразок народної пісні має кантиленну ритмомелодику. Колядку записано від інформантів у одноголссі.

Родинно-побутова пісня «Посію я гоїрочки». Сюжет пісні описує сюжет нещасливого кохання і розлуки коханих. В тексті пісні наявні різні рими. У першому, другому, четвертому куплеті кінцеві склади заключних слів рядків мають точний збіг (водою – сльозою, радочки – вечерочки, стала - стала); в третьому і п'ятому куплеті присутній асонанс (Одесу – весну, доля - стоя); в другому куплеті присутня внутрішня рима (огірочки - радочки). У поетичному тексті наявні епітети образно-синтаксичної будови «дрібною сльозою», «очі карі»; епічні числа «чотири радочки», «три вечерочки», «другую весну»; пестлива форма лексики (миленького, дівчиночка, козаченька); пряма мова «Рости, рости/, дівчинонько/, на другу весну»//, «Прости очі/, прости карі/, така ваша доля»//. Найбільш поширена дворядкова строфа. Ритмічна форма – $aab;(cad^2)$; мелодична – $\alpha\beta;(\gamma\delta^2)$, семантична – $ab\gamma;(\delta\epsilon^2)$, складочислова форма – $(4+4+6);(4+4+6)^2$. Ладозвукоряд основної мелодії – мала септіма. Ладовий нахил – мажорний (іонійський). Найбільшої опорності набувають звуки, якими завершуються музичні фрази – I, V, VI ступені. Даний зразок народної пісні має кантиленну ритмомелодику. Пісню записано в одноголосному варіанті.

Родинно-побутова пісня «Торгувала горіхами» записана в с. Зятківці, Гайсинського р-ну, Вінницької обл. Сюжет пісні описує залицяння дівчини до хлопця. В тексті пісні наявні різні рими. У першому, другому, куплеті кінцеві склади заключних слів рядків мають точний збіг (огірки – чобітки, день – день); в третьому куплеті присутній асонанс (день – оден). У поетичному тексті є наявність епітета образно-синтаксичної будови «червонії чобітки», «чорненькі», «молодою»; пестлива форма лексики (миленький); пряма мова «Купи, купи, мій миленький,/ червонії чобітки»//. Найбільш поширена дворядкова строфа. Ритмічна форма – $ab;(ab^2)$; мелодична – $\alpha\beta;(\alpha\gamma^2)$, семантична – $ab;(\gamma\delta^2)$, складочислова форма – $(8+7);(8+7)^2$. Ладозвукоряд

основної мелодії – чиста квінта. Ладовий нахил – мажорний (іонійський). Найбільшої опорності набувають звуки, якими завершуються музичні фрази – I, V ступені. Даний зразок народної пісні має ритмічну, танцювальну ритмомелодику. Пісню записано від інформантів в одноголосному варіанті.

Родинно-побутова пісня «Ой там у темному гаї» записана в с. Крищинці, Тульчинського р-ну, Вінницької обл. Сюжет пісні описує нещасливе кохання і розлуку закоханих. В тексті пісні наявні різні рими. У третьому куплеті присутній асонанс (вірю – гаю, мене - тебе); в четвертому куплеті кінцеві склади заключних слів рядків мають точний збіг (мені – ні). У поетичному тексті є наявність епітета образно-синтаксичної будови «в темному гаї»; зорові образи «в темному гаї»; діалог «Дай же дівчино цю ленту, / правду скажу тобі я». // «А я циганам не вірю, / милий кохає мене, // Вийди циганко із гаю, / хай я не бачу тебе». // Найбільш поширена дворядкова строфа. Ритмічна форма – $ab;(ab^2)$; мелодична – $\alpha\beta;(\gamma\delta^2)$, семантична – $аб;(вг^2)$, складочислова форма – $(8+7);(8+7)^2$. Ладозвукоряд основної мелодії – мала секста. Ладовий нахил – мінорний (еолійський). Найбільшої опорності набувають звуки, якими завершуються музичні фрази – I, III, V ступені. Даний зразок народної пісні має кантиленну ритмомелодику. Пісню записано від інформантів у одноголосному варіанті.

Родинно-побутова пісня «Згадай як зорі нам світили» записана в Драбівському р-ні Черкаської обл. Сюжет народного романсу описує нещасливе кохання і розлуку коханих. У поетичному тексті пісні наявні різні рими. У першому, третьому, четвертому, п'ятому і шостому куплетах кінцеві склади заключних слів рядків мають точний збіг (світили – ходили, співав – казав, тобой – мой, перенесла – заросла, доріжки – ніжки). У тексті є наявність паралелізма «Згадай, як соловей співав. //- / Згадай, що ти мені казав. //»; епітета образно-синтаксичної будови «голубкой сизой», «милой мой», «колючим терном»; епічні числа «удвох ходили»; пестлива форма лексики (голубкой, серденья, милой). Найбільш поширена дворядкова строфа. Ритмічна форма – $aa;(ba)^2$; мелодична – $\alpha\alpha;(\beta\alpha)^2$, семантична – $аб;(вг)^2$, складочислова

форма – $(9+8);(9+8)^2$. Ладозвукоряд основної мелодії – мала секста. Ладовий нахил – мінорний (еолійський). Найбільшої опорності набувають звуки, якими завершуються музичні фрази – I і V ступені. Даний зразок народної пісні має кантиленну ритмомелодику.

Висновки до Розділу II

Основою виконавської концепції науково-творчого проєкту стали принципові засади та провідні настанови виконавського фольклоризму етнографічного (реконструктивного) типу як фундаменту правдивого відтворення (реконструкції) автентичного фольклорного пісенного джерела, способу інтонування відповідно до специфіки народної виспівування та вокально-тембрових стилів етнічних традицій, проєкційованих у царину професійного виконавства народного напрямку, що передбачає ретельне збереження жанрової, регіонально-стильової, тембральної, мовно- і музично-діалектної, артикуляційної специфіки, а також характерних для української традиційної народної вокальної культури варіантності, насичення дрібною мелізматикою, імпровізаційності. Серед надважливих позицій творчого опрацювання зразків народнопісенної традиції також настанови наукового підходу до створення сучасних виконавських В. Осипенко, О. Шишкіної, Г. Бреславець, а саме: вивчення і осмислення народнопісенної традиції у процесі комунікації з етнофорами, спілкування з інформантами-носіями традиції, аналіз і усвідомлення інваріантів пісні, як основи створення імпровізаційних проведень строфи; сердечність, щирість, як головні ментальні ознаки українського традиційного співу, органічність форми виконавської версії, відповідно до осмислення багатства семантики поетичного і музичного текстів тощо.

ВИСНОВКИ

1. Історія етномузикологічних досліджень народної пісенності Східного Поділля розгортається відповідно до етапів розвитку та становлення національної етномузикології, тобто паралельно із дослідженнями інших регіональних традицій України. Визначаються 2 етапи розвитку творчого опанування та наукового осягнення зразків народнопісенної скарбниці: музично-культурний та музична етнографія.

Найбільш яскравим представником музично-культурного етапу досліджень пісенного фольклору України і Східного Поділля загалом є Микола Лисенко, який збирав пісні і вивчав музичний фольклор Східного Поділля. Також до даного етапу можна віднести Миколу Леонтовича, Гната Танцюру, Степана Руданського, Настю Присяжнюк. До етапу музичної етнографії, пов'язаний з дослідженнями Антоніни Сторожук та Юлії Васюк.

2. На основі вивчення наукових праць провідних етномузикологів-дослідників музичного фольклору Східного Поділля можна зробити висновок про існування значної кількості зібраного і дослідженого експедиційного матеріалу та активний розвиток традиції у різних формах фольклоризму. Можна говорити також про розвинену жанрово-стильову систему, що знаходить підтвердження у великій кількості записаних і опублікованих зразках як давнього обрядового фольклору, так і пізніх ліричних пісень. Притаманним для вокально-тембрової традиції регіону є забарвлений звук грудного регістру, виконавиці не співають вище першої октави. Також на певній частині території Східного Поділля використовується мікст - легка, світла манера співу, яка має змішаний характер використання грудного і головного регістрів. Діапазон звучання голосів у такій манери трошки ширший і може захоплювати частину другої октави.

3. На основі власних експедиційних записів і вивчення стильової та жанрової специфіки народнопісенної традиції села Крищинці Тульчинського району Вінницької області, можна стверджувати, що найбільш чисельнішим і збереженим є пласт необрядового фольклору, а саме це пісні про кохання, про

нещасливе життя, козацькі пісні. Натомість вдалося записати та дослідити і частину більш ранніх зразків народнопісенної традиції, в саме обрядового фольклору: весільних та календарно-обрядових пісень, хоча, на превеликий жаль, не вдалося записати жодної веснянки. Це може вказувати або на втрату цієї традиції з часом, або навіть на її відсутність.

4. Дідур Софія Степанівна є яскравою представницею традиційної співочої культури, знавчиною народнопісенної традиції та берегинею пісенного спадку с. Кришинці. Окреслюючи риси традиційного співу автентичної співачки, треба зазначити, що вона у достатньо поважному віці пам'ятає тексти і мелодії пісень, а також може охарактеризувати причини і передумови для їх виконання, тобто пам'ятає функцію співу і його обрядовий контекст. Софія Степанівна має насичений низький альт, може співати як у техніці грудного резонування, так і в головному регістрі. Виконуючи пісні, вона вміло використовує виразність фразування, щоб передати всю емоційну глибину ліричного змісту твору. Під час сеансів запису демонструвала сою виконавську майстерність і як солістка, і як учасниця гурту. Саме завдячуючи цій талановитій виконавиці, було вперше оприлюднено пісенні зразки даного села.

5. Провідні настанови та принципові засади виконавського фольклоризму етнографічного (реконструктивного) типу стали фундаментом створення виконавської концепції науково-творчого проєкту. Вивчаючи давні пісенні зразки даного регіону, аналізуючи виконавські особливості та вокально-темброву специфіку регіональної традиції було сформовано та обґрунтовано концепцію виконавських версій зразків. Важливим завданням було зберегти автентичність і оригінальність первісного виконання твору (виконання етнофорами). Художньо-творчим орієнтиром, зразком для наслідування характеру опрацювання і відтворення народнопісенної традиції Східного Поділля може бути наукова, педагогічна та виконавська діяльність Юлії Васюк. Виконуючи давні зразки їй вдається майстерно, яскраво і максимально точно передати манеру співу, діалектну специфіку вимови, інтонаційну, ритмічну та імпровізаційну виразність традиційного виконавства, також передати

сучасному слухачеві справжній глибинний художній зміст, характер та емоційний розвиток народнопісенного твору, як справжнього «епізоду з життя народу».

6. На основі вивчення досвіду виконавського втілення народнопісенної традиції таких фольклористичних гуртів як «Кралиця» (керівник Іван Сінельников) Київського національного університету культури і мистецтв та «Мокоша» Вінницького фахового коледжу мистецтв імені М.Д. Леонтовича (керівник Юлія Васюк), а також настанов виконавського фольклоризму етнографічного (реконструктивного) типу, як фундаменту створення виконавської концепції науково-творчого проєкту, було сформульовано завдання і окреслено способи їх успішного вирішення. Важливим завданням під час формування виконавських версій та відтворення давніх зразків фольклору було передати специфіку вокально-тембрової манери даної регіональної традиції, відповідно до концепційних основ виконавського фольклоризму етнографічного типу. Важливим також є вибір засобів виконавської виразності, за допомогою яких можливо відтворити давні пісенні зразки не лише у «хатньому» варіанті побутової культури, а і створити концертний варіант виконавської версії для сценічної репрезентації народнопісенної традиції.

Список використаних джерел

1. Сторожук Антоніна. Народнопісенна лірика Східного Поділля як фольклорна традиція: записи і коментарі: навчально-методичний посібник / Сторожук А. – Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 272 с.
2. Епер'єши Е. Традиційна культура національних меншин і питання глобалізації / Е. Епер'єши // Народна творчість та етнографія. – 2005. – №
3. Грица С. В ім'я збереження фольклору // Вибрані статті. Фольклор у просторі та часі / С. Грица. – Тернопіль: Астон, 2000. – 228 с.].
4. Іваницький А. І. Українська музична фольклористика (методологія і методика): Навчальний посібник.— К.: Заповіт, 1997. 392 с.
5. Квітка К. В. Вибрані статті /Упоряд. та комент. А. І. Іваницького. К., 1986. Ч. 2.
6. Оксана Шалак. Український Фольклор Поділля на сторінках польських періодичних видань ХІХ століття.
7. Квітка К. М. Лисенко як збирач народних пісень
8. Фольклорна спадщина та етнографія: шляхи збереження і розвитку: Матеріали обл. наук.-практ. конф. / Упр. Культури Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського; Хмельниц. обл. наук.-метод. центр культури і мистецтва. – Хмельницький, 2005. – 144с.]
9. Кузик В. Комітет пам'яті М. Леонтовича як феномен доби Українського Відродження 20-х років ХХ століття. Музично-педагогічна діяльність М. Леонтовича в контексті відродження національної освіти та культури. Кам'янець-Подільський, 1997.
10. Терешко Інна. Фольклористичний Доробок М. Леонтовича у контексті нової української школи.
11. Збирач скарбів народних : до 120-річчя від дня народж. Гната Танцюри – фольклориста, етнографа, педагога, краєзнавця : бібліогр. покажч. / Департамент гуманітар. політики Вінниц. облдержадмін. ; Вінниц. ОУНБ

- ім. К. А. Тімірязєва ; уклад. О. М. Зелена ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Л. Б. Сеник. – Вінниця, 2021. – (Наші видатні земляки).
12. Громова Н. Гнат Танцюра – наша гордість і слава: [Розповідає дочка фольклориста] // Камертон-ікс. 1994
 13. Гальчак С., Савчук В. Присяжнюк Настя Андріанівна // Краєзнавці України (сучасні дослідники рідного краю): Довідник. Т. 1. Київ . Кам'янець-Подільський, 2003. С. 178-179
 14. Професор Іваницький А. І. Український музичний фольклор. Підручник для вищих учбових закладів. - Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. - 320 с.]
 15. Іваницький А. Українська народна музична творчість: [навчальний посібник] / А. Іваницький. – 2-е вид., доопрац. – К.: Музична Україна, 1999. – 222 с.: нот.,
 16. Пилипак М.А. Українське весілля Східного Поділля середини ХХ – початку ХХІ століття: монографія. – К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України; Уфа : Уфимська філія МДГУ ім. М. О. Шолохова, 2015. – 210 с
 17. Подільське весілля (друга половина ХХ ст.) (Запис у с. Білашки Погребищенського р-ну) // Етнографія Поділля.— Ч. 1.— С. 44; Гадамський В. Родинна обрядовість у с. Заливанщина Калиновського р-ну на Вінниччині // Нар. культура...— С. 109; Кардаш А. Весільний обряд м. Шаргорода на Вінниччині // Матеріали...— С. 83.
 18. Весілля в селі Михайлівка Бершадського району на Вінниччині / Текст і музику зап. у 30-х рр. ХХ ст. Р. А. Скалецький // Весілля.— К., 1970.— Кн. 1.— С. 287
 19. Косаківський В. А. Весілля в Чечельнику. 30-80-х рр. ХХ ст. // Етнографія Поділля: тези доп. наук. конф.— Вінниця, 1992.— Ч. 1.— С. 33–42; Шахова Ю. Весілля у Брацлаві на Вінниччині // Нар. культура Поділля...— С. 124; Ілик Т. Передвесільний обряд в с. Велика Стадниця (Вінницький р-н Вінницької обл.) // Матеріали...— С. 81
 20. Танцюра Г. Весілля в с. Зятківцях / Упоряд., ред. Дмитренко М. К., Єфремова Л. О.— К., 1998.— С. 92.

- 21.Пісні Поділля / Зап. Насті Присяжнюк в с. Погребище 1920–1970 рр.— К., 1976.— С. 41
- 22.Борисенко В. К. Весільні звичаї та обряди / В. К. Борисенко // Поділля / [Артюх Л. Ф., Балушок В. Г., Балтурович З. Є. та ін.; гол. ред. Артюх Л. Ф.] – Вінниця : НКЦ Доля, 1994. – С. 217-227
- 23.Українська фольклористика: словник-довідник / укладання і заг. ред. М. Чорнописького. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 448 с
- 24.Пісні Поділля : записи Насті Присяжнюк в селі Погребище. 1920-1970 рр. / АН УРСР, Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені М. Т. Рильського; [упоряд. С. В. Мишанич]. – Київ: Наук. думка, 1976. – 520, [2] с. : іл.
- 25.Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. – 2-е випр. й доповн. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1985. – 966 с.
- 26.Козицький С. Народні пісні Волині, Поділля і Холмщини / С. Козицький ; Рівнен. держ. гуман. ун-т. – Рівне : О. Зень, 2014. – 128 с.
- 27.Сторожук А.І.
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D1%83%D0%BA_%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%BD%D0%B0_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0
- 28.Васюк Ю.А. <https://vn.depo.ua/ukr/vn/nezvichayniy-chelendzh-yak-vinnitska-spivachka-vidrodzhue-y-zberigae-pisennu-spadshchinu-skhidnogo-podillya-202103141296050>
- 29.Історія села Кришинці <http://museumlit.org.ua/?p=674>
- 30.Мандебурське право на Вінничині http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Tulchyn_mst
- 31.Відомі гончарі села Кришинці <https://esu.com.ua/article-2037>

32. Вільчинська, О. Задимлені горщики – візитівка Сергія Погонця// Подільська радниця. 2012. Електрон. текст. Режим доступу: <http://www.33kanal.com/radnica/5529-p12-13-20>.
33. Дмитренко Ж. Глиняні шедеври творить уся родина [про переможця проекту «Мистецтво однієї родини» С.Погонця, кришинецького гончара] // Вінниччина. – 2011
34. Лукашенко С. Майстер: [про засл. майстра народ. мист. І.Т.Гончара, урожен. с.Кришинці] // Тульчин. край. 2012
35. Мельничук Л. Олексій Луцишин: спомин про Майстра: біографія окремої особи; Обл. центр нар. творчості. - Вінниця: Книга-Вега, 2003. 72 с.
36. Погонець Сергій
<https://www.facebook.com/vocnt33/posts/1936226053355101/>
37. Хата села Кришинці у Національному музеї архітектури та побуту України
https://www.pslava.info/Kyiv_SadybalzSKryschynci10_BudIzSKryschynci10_157876.html
38. Бреславець Г. М. Культуротворча специфіка мистецької реконструкції фольклорного тексту в контексті загальних тенденцій фольклоризму в музичному мистецтві межі XX–XXI сторіч. Вісник ХДАДМ, 2016, № 2. С. 81–87.
39. Данилець В. Композиторський та виконавський фольклоризм: термінологічний зміст поняття. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка, 2018, № 1 (вип. 38). С. 87–95.
40. Данилець В. Риси гуцульської музики у структурно-стильовому контексті виконавського фольклоризму. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти, 2020. Вип. 57. С. 77–88.
41. Карчова Ю. І. Українське народно-пісенне виконавство в професійній музичній практиці останньої третини XX – початку XXI століть: автореферат дис. ...канд. мистецтвознавства: 17.00.03. Харків:

- Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, 2017. 17 с.
- 42.Осадча В. Проблеми збереження і творчого втілення слобожанського музичного фольклору (до 20-річчя кафедри українського народного співу та музичного фольклору Харківської державної академії культури). Культурна спадщина Слобожанщини. Культура, мистецтво, філософія, охорона пам'яток, 2011. Вип. 24. С. 248–255.
 - 43.Осипенко В. Герменевтичний підхід у створенні сучасної виконавської версії української народної пісні «Стоїть явір над водою». Культура України, 2019. Вип. 66. С. 196–204.
 - 44.Осипенко В. В., Шишкіна О. А. Герменевтичний підхід у навчальній роботі зі студентським фольклористичним гуртом. Культура України, 2017. Вип. 57. С. 109–118.
 - 45.Шишкіна О., Осипенко В. Творчість дівочого гурту «Слобожаночка» Харківського вищого коледжу мистецтв у контексті сучасного виконавського фольклоризму. Вісник ХДАДМ, 2016, № 5. С. 92–95.
 - 46.Конвалюк У. В. Персонологічний дискурс вокального мистецтва української естради 70-х років ХХ століття – початку ХХІ століть: дис. ...канд. мистецтвознавства: 27.00.01. Івано-Франківська: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2020. 320 с.
 - 47.Красовська Л. О. Процес трансформації, стилі та засоби вокального естрадного виконавства в Україні наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. Культура України, 2024, Вип. 84. С. 64–70.
 - 48.Мозговий М. П. Особливості українського шлягеру в контексті розвитку національної естради. Вісник ХДАДМ, 2008, № 10. С. 72–79.
 - 49.Осипенко В. В. Етноестетика української народнопісенної традиції у виконавській творчості співачки Оксани Мухи. Культура України, 2021, № 72. С. 124–130.

ДОДАТОК А

Картосхеми

Карта 1. Територія Вінницької області (виділена жовтим)

Карта 2. Тульчинський район на карті Вінницької області (виділений жовтим)

Карта 3. Село Кришинці на карті Тульчинського району (виділено червоним)

ДОДАТОК Б

Фото

Фото 1. Дерев'яна церква святого великомученика Димитрія.

Фото 2. Свято-Димитріївський храм

Фото 3. Сергій та Світлана Погонці на виставці «Мистецтво однієї родини» в Вінницькому обласному центрі народної творчості.

Фото 4. Традиційні Кришинецькі тарілки відтворені подружжям Погонців.

Фото 5. Хата села Крищинці у Національному музеї архітектури та побуту України

Фото 6. Портрет Дідур Софії Степанівни.

Фото 7. Фото виступів Дідур С.С. у складі шкільного хору.

Фото 8. Фото тексту весільної пісні з особистого пісенника інформанта.

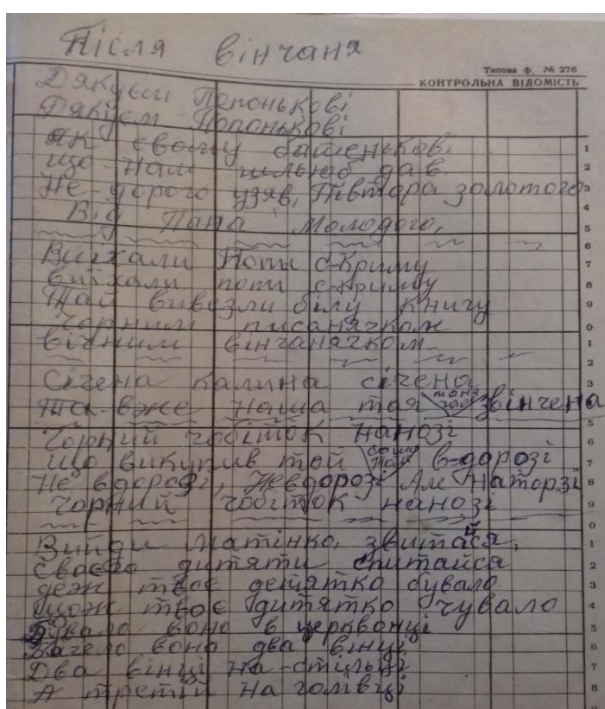
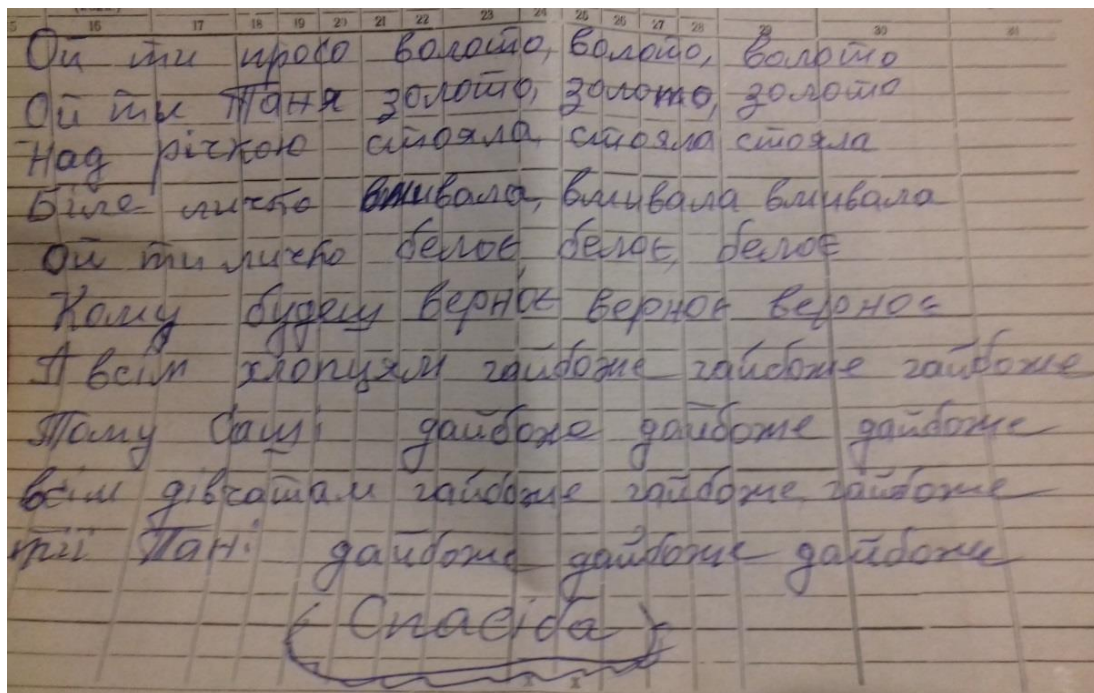

Фото 9. Фото тексту ліричної пісні з особистого пісенника інформанта.

Додаток В

Реєстр експедиційних сеансів

Реєстр №1

трек	№ з/п	Жанр/вид матеріалу	Короткий зміст матеріалу (початок тексту)	Інформатор	Мелотип
		Хто записав: Дата запису: Місце запису: Інформатори: Транскриптор:	Поник (Заливадна) Руслана Сергіївна (розпитує, аудіо) 30 квітня 2018 р. Вінницька обл, Тульчинський р-н, село Крищинці Хмельницька Ірина Василівна (1946 р.н.) Сташок Марія Семенівна (1955 р.н) часто співає верхні варіанти (терцієву втору) Дідур Софія Степанівна (1938 р.н) (заспівує більшість пісень) (запис у домашніх умовах, всі місцеві) Поник (Заливадна) Руслана Сергіївна	1 2 3	
1	1	Інформація	Оголошення інформантів		
	2	Інформація	Весілля: Договір; Сватання; Дари; Оглядин не було. Весілля через 3 тижні	3	
2	3	Інформація	Весілля: П'ятниця: «торочити рушники», не співали	2, 3	
	4	Інформація	Весілля: Субота: розплітіння молодої; дружки	2, 3	
	5	Весільна	«Ой дай, мати, стільця»		T7 ₆
	6	Інформація	Весілля: Субота: Молода сідала на стілець і кожух обличчям до образів		
	7	Весільна	«Просю брата до хати (2), русу косу розплітати»	3-засп, 1, 2-верх	7 ³
	8	Інформація	Весілля: Субота: Згадування пісень (зошит)		
	9	Весільна	«Дівчата голубочки (2), зійдіться до купочки»	3-засп, 1, 2-верх	7 ³
	10	Інформація	Весілля: Субота: Обряд розплітання коси; кісники		
	11	Весільна	«Було літо (2), а тепер зима насяяла чорнобривці»		53 ² (3-оп)
	12	Інформація	Весілля: Субота: Згадування пісень і ходу подій на ВСЛ (проказування окремих текстів)		
3	13	Інформація	Весілля: Субота: Уточнювання обряду і пісень (послідовність)		
	14	Весільна	«Де ж ти, братику побував, де ж ти кісники поподівав»		T53

	15	Весільна	«Поїдь, поїдь, моя мамо, в Тростянець, купи мені щіточку й гребінець»		T53
	16	Інформація	Весілля: Субота: Мати проносить вінок і фату на тарілці	2	
	17	Весільна	«Ой дай, мати, масло, бо я корову пасла»		T7 ₆
	18	Весільна	«Не дала, мати, масла, бо корови не пасла»		T7 ₆
	19	Весільна	«Треба, Таню, знати (2), що в тебе рідна мати»		6T7 ₆
	20	Інформація	Весілля: Субота: Обряд вдівання вінка	3	
	21	Інформація	Весілля: Субота: «Повінки»: молода йде до молодого	3	
	22	Весільна	«У повінку йдемо, молоду ведемо»		T7 ₆
4	23	Інформація	Весілля: Неділя: До церкви йшли окремо; не співали	3	
	24	Інформація	Весілля: Неділя: Обряд в церкві: тягнути рушник молодій	1, 3	
	25	Інформація	Весілля: Неділя: Після вінчання співають дружки, свахи	3	
	26	Інформація	Весілля: Неділя: Кидали квіти під ноги	3	
	27	Весільна	«Виїхали попи з Криму»		6T6
	28	Весільна	«Дякуймо попонькові, як своєм батенькові»		T7 ₆ зі вставкою
	29	Весільна	«Січена калина, січена, а вже тая наша Таня звінчена»		T53 з дод
	30	Інформація	Весілля: Неділя: Співали всю дорогу додому	3	
	31	Весільна	«Вийди, матінка, звитайся»		T53 → T7
	32	Весільна	«Віють вітри дорогою, за нашої молодою»		T7 ₆
	33	Весільна	«Чогось мої ворітчка не скриплять»		T53
	34	Весільна	«Ой стій, матінко, уночі, печи на меду калачі»		T53
5	35	Весільна	«Лети, лети, ластівочко попереду»		T53 з дод
	36	Весільна	«З дороги вороги, з дороги»		T53
	37	Інформація	Весілля: Неділя: Перед воротами батьки виносять хліб, староста переливає дорогу водою	2, 3	
	38	Весільна	«А в неділочку рано синє море грає»		7 ³
	39	Інформація	Весілля: Неділя: Дружки завжди співали. Пісні до їжі	3	

	40	Весільна	«Наша капуста дрібна, її наша Таня сікла» (до капусти)		T7
	41	Весільна	«На воротах півень перістий» (до борщу)		6T6
	42	Весільна	«А вони нам каші та каші» (до каші)		6T6
	43	Весільна	«Де той дядько Йосип, що горілку носять»		T7 ₆ →T6
	44	Весільна	«А тут дружки не встидаються капустою запахаються»		T6
	45	Інформація	Весілля: Неділя: «Гірко молодим» раніше не співали	3	
	46	Весільна	«Іде та Таня на посаг»		557
	47	Інформація	Весілля: Неділя: Обряд покривання; ходити кругом столу; хрестили двері; молодий приходив аж на покривання; кликали на посад: Примовка до покривання	2, 3	
	48	Весільна	«Матінко перепою, перепий щастя, долю»		T 7
	49	Весільна	«Качуре качуристий, староста гонористий»		T 7 ₆
	50	Весільна	«Широкая кладка на воду (2)»		6T6
	51	Інформація	Весілля: Неділя: Прихід молодого зі свахами до молодії. Викуп. Сварки.	2	
	52	Весільна	«А попід лісом, битая доріженька»		57 ²
6	53	Весільна	«Ой свату наш, свату, пусти нас до хати»	3	T7 ₆ →T6
	54	Весільна	«А в нашого свата солом'яна хата»	3	T7 ₆ →T6
	55	Інформація	Весілля: Неділя: Зустріч на дворі; вгощають; не пити перші 3 чарки	2	
	56	Весільна	«Не пий, синку, першої чарки. Рано-рано Вилляй, синку, коньові на гривку. Тай ранесенько»	3	44p4
	57	Весільна	«А в миснику ложки, посувайтесь дружки»		T7 ₆
	58	Інформація	Весілля: Неділя: Сварка свавів молодого і дружок молодії	2,3	
	59	Весільна	«Нема в миснику ложок, не посувайте дружок»	3	T7 ₆
	60	Інформація	Весілля: Неділя: Молодий заходить до молодії, забирає коровай, знімає хустку з молодії.	2, 3	
	61	Весільна	«А наш Саша як малювання »		6T6
	62	Весільна	«А ми його та й шануємо»		6T6 із вставкою
	63	Інформація	Весілля: Неділя: Молода чіпляє молодому хустку	3	

	64	Інформація	Весілля: Неділя: Свекруха давала каптур	3	
	65	Весільна	«Не дай, мати, гімберу»		[Т7 ₆]
	66	Інформація	Весілля: Неділя: Свахи танцюють з хусткою 3 рази, грають музики, свахи беруть хліб	2, 3	
	67	Інформація	Весілля: благословляють: «Пані- старостó благословили на все добре, благословіть цьому дитяті росу-косу покривати»		
	68	Весільна	«Й а в перший раз, й а в Божий час. Благослови, Боже (2).»		Передлад- канка 1212 →7Т7→Т6
	69	Весільна	«Катається клубочок, знімається віночок»		Т7 зі вставкою
	70	Інформація	Весілля: Неділя: Знімають вінок, вдягають каптур; молода не дається	3	
	71	Весільна	«Встидайся ти Таня, встидайся»		Т53
7	72	Весільна	«Наша сваха ласа, наїлася м'яса»		Т7
	73	Весільна	«Шо ми хтіли , то й зробили (з коржа паляницю)»		Т6
	74	Весільна (відповідь)	«Шо ми хтіли , то й зробили»		6Т6
	75	Весільна	«Ой дали нам діло, аж в нас чоло впріло»		Т7→Т6
	76	Інформація	Весілля: Неділя: Свахи сідають їсти коло молодих	3	
	77	Інформація	Весілля: Неділя: Молода танцює з друзками, з друзками не танцює	3	
	78	Весільна	«Ой старосто, свате, виведи нас з хати»		Т7→Т6
	79	Інформація	Весілля: Неділя: Староста виводить за хустку молодих до танцю	2	
	80	Інформація	Весілля: Неділя: Ночують в молодой	2	
	81	Інформація	Весілля: Понеділок: Ідуть до молодого	2. 3	
	82	Весільна	«Відчиняй мати грубку, веде голуб голубку»		Т7
	83	Весільна	«Відчиняй мати візку, ведем тобі невістку»	2. 3	Т7
	84	Інформація	Весілля: Понеділок: Свекруха зустрічала молодих з хлібом, заводила за хустку в хату		
	85	Інформація	Весілля: Понеділок: Дурні молода й молодий	2. 3	

Реєстр №2

трек	№ з/п	Жанр/вид матеріалу	Короткий зміст матеріалу (початок тексту)	Мелотип
		Хто записав: Дата запису: Місце запису: Інформатори: Транскриптор:	Поник (Заливадна) Руслана Сергіївна (розпитує, аудіо) 9 лютого 2019 р. Вінницька обл, Тульчинський р-н, село Кришинці Дідур Софія Степанівна (1938 р.н) (запис у домашніх умовах, місцева) Поник (Заливадна) Руслана Сергіївна	
1	1	Інформація	Оголошення інформантів	
	2	Інформація	Купальські пісні	
	3	Купальська	«Наші хлопці недбайлиці, не вирубали купайлиці»	
	4	Інформація	Згадування пісень	
	5	Купальська	«А в городі кракіш, кракіш»	
	6	Інформація	Приносять вербу	
	7	Купальська	«Наше Купайла з верби, з верби»	
	8	Інформація	Співають після того, як принесуть вербу	
	9	Купальська	«Наше Купайла з верби, з верби»- переспівує	
	10	Купальська	«Ой Петре Іване, а вже ж твоя петрівочка минає»	
	11	Інформація	«Спасіба». Пісні для хлопця і дівчини. Багато місць для Купайла. Танці	
	12	Інформація	Багато пісень забутих	
	13	Купальська	«На горбочку дівчата (2)»	
	14	Інформація	«Спасіба». Співали парам.	
	15	Купальська	«Ой просо волото, волото, волото»	
	16	Інформація	«Гайбоже».	
	17	Купальська	«Ой просо волото, волото, волото» - переспівує	
2	18	Інформація	Веснянок не було.	
	19	Інформація	Колядки.	
	20	Інформація	Передача колядок «вторинному» ансамблю	
	21	Колядка	«Дєвное рожденіє Божєго сина»	
	22	Інформація	Ходили колядувати 3 дні: 7-9 січня	
	23	Інформація	Одяг під час колядування	
	24	Інформація	Зірка	
	25	Інформація	Кількість людей в групі під час колядування	

	26	Колядка	«Зійшла звезда чорна»	
	27	Інформація	Ліричні пісні	
	28	Лірична пісня	«Гоїрочки»	
	29	Лірична пісня	«Летить чайка через балку»	
	30	Інформація	Соромітські пісні.	
	31	Лірична пісня	«Ой там у темному гаї»	
	32	Лірична пісня	« Ой ти гора кам'яная»	

Додаток Г

Транскрипції поетичних текстів пісень

Колядка «А дєвное рождєніє Божєго сина»

А дєвное рождєніє Божєго сина,
Їго вона породила Діва Марія. / 2

Вона їго породила в яслах на сінї,
Шоб не знали три ангели Божєго тайна. / 2

А ангели все те знали небес летящи,
Тьомной, ночной, ясної звєздє Христа славлящи. / 2

А ангели все те знали ріки розлили,
Шоб в Рожєство Христовє сади зацвили. / 2

Цвितут сади-виногради ше й райські квіти,
Шоб раділо небо й земля ше й малі діти. / 2

Добрий вечір!

Колядка «Зійшла звєзда чорна»

Зійшла звєзда чорна з восток на полу
Не над Вертепом сіяла тром царам путь являла. / 2

Ще й цим троєм царом несуть Христу дара.
Ірод їх прегласіл «Куда йдьотє?» - он спросіл. / 2

«Ідем к рождєному, к дитяті малому».
«К рождєному ідітє і не возвестітє». / 2

Ангели являє на путь наставляє:
«Другим путем ідітє, к Іроду не йдітє». / 2

Ірод услихавсє весь мір засмутився,
Що у родє Вертепє Христос народився. / 2

Родинно-побутова пісня «Посію я гоїрочки»

Посію я гоїрочки близько над водою,
Буду я їх поливати дрібною сльозою. /2

Ростіть, ростіть гоїрочки в чотири радочки,
Нема мого миленького вже й три вечерочки. /2

Нема їго та й не буде, поїхав в Одесу,
«Рости, рости, дівчинонько, на другу весну». /2

Росла, росла дівчинонька, тай на мірі стала,
Ждала, ждала миленького, та й плакати стала. /2

«Прости очі, прости карі, така ваша доля»,
Полюбила козаченька, при місяці стоя. /2

Родинно-побутова пісня «Торгувала горіхами»

Торгувала горіхами, продавала огірки,
Купи, купи, мій миленький, червонії чобітки. /2

А червоні про неділю, а чорненькі в будень-день,
Щоб я мала вибивати гопа-цупа цілий день. /2

Щоб я мала вибивати гопа-цупа цілий день,
Як я була молодою, любив мене не оден. /2

Родинно-побутова пісня «Ой там у темному гаї»

Ой(там у темному гаї стелиться в полі туман,
Ой там козак з дівчиною в темному гаї гуляв. /2

Гуляв із нею гуляв він поки циганка прийшла,
«Дай же дівчино цю ленту, правду скажу тобі я». /2

«А я циганам не вірю, милий кохає мене,
Вийди циганко із гаю, хай я не бачу тебе». /2

Циганка з гаю не вийшла, правду сказала мені:
«Милий тебе покидає, більш не повернеться, ні». /2

Ой там у темному гаї стелиться в полі туман,
Ой там козак з дівчиною більше в гаю не гуляв. /2

Додаток Д

Список збирачів фольклору на Вінничині

- Балицька** – с. Городківка Крижопільського р-ну
- Бендата І.** – 2007 р. – с. Привільне Іллінецького р-ну
- Бідюк Л. М.** – 1998 р. – с. Сиваківці Липовецького р-ну
- Білан В. У.** – 2005 р. – с. Даньківка Іллінецького р-ну
- Богун Г. Г.** – 1963-1964 рр. – с. Тернівка Іллінецького р-ну
- Бучко Р. В.** – 1978 р. – с. Немія Могилів-Подільського р-ну
- Василенко З. І.** – 1951 р. – с. Війтівка, с. Баланівка, м. Бершадь Бершадського р-ну; с. Ометинці, с. Озеро, с. Юрківці Немирівського р-ну; 1972 р. – с. Дмитренки Гайсинського р-ну
- Васильченко О. В.** – 1951 р. – с. Ометинці, с. Озеро, с. Юрківці Немирівського р-ну; с. Баланівка Бершадського р-ну
- Гайдай М. П.** – 1926-1927 рр. – смт. Браїлів, с. Потоки Жмеринського р-ну; смт. Чернівці Чернівецького р-ну; с. Сліди Могилів-Подільського р-ну; 1936-1937 рр. – с. Комарівці, с. Маньківці Барського р-ну; с. Кармалюкове, с. Стодутьці, с. Головчинці Жмеринського р-ну
- Гарбулінська Т. Є.** – 2009-2018 рр. – с. Стіна Томашпільського р-ну; с. Думенки, с. Вугли, с. Куманівці Хмільницького р-ну; с. Токарівка, с. Вознівці, с. Кудіївці Жмеринського р-ну; м. Гнівань Тиврівського р-ну с. Соболівка, с. Бджільна, с. Орлівка Теплицького р-ну; с. Білий Камінь Чечельницького р-ну; с. Гордіївка Тростянецького р-ну; смт. Літин Літинського р-ну; с. Бирлівка Бершадського р-ну; с. Городище Піщанського р-ну; с. Жабокрич, с. Тернівка, с. Іллівка Крижопільського р-ну; с. Лозове Чернівецького р-ну
- Дем'ян Г. В.** – 1978 р. – с. Немія Могилів-Подільського р-ну
- Деревенько Л.** – 2006 р. – с. Бабин Іллінецького р-ну
- Дмитренко М. К.** – 1986 р. – с. Зятківці Гайсинського р-ну
- Довженко Г. В.** – 1972, 1976 рр. – с. Дмитренки Гайсинського р-ну; 1976 р. – с. Слобода-Яришівська Могилів-Подільського р-ну
- Експ. ІМФЕ** – 1954 р. – с. Маньківці Барського р-ну; с. Вовчок, с. Велика Бушинка Немирівського р-ну; 1972 р. – с. Дмитренки Гайсинського р-ну; с. Кармалюкове Жмеринського р-ну; 1976 р. – с. Слобода-Яришівська Могилів-Подільського р-ну
- Єпіченко М.** – 2007 р. – с. Бірків Літинського р-ну
- Єфремова Л. О.** – 1989 р. – с. Черепашинці Калинівського р-ну; 2015 р. – с. Носківці Жмеринського р-ну
- Іваннікова Л. В.** – 2015 р. – с. Данилки Немирівського р-ну
- Іванько Г.** – 1961 р. – с. Біличин Барського р-ну
- Калетник М. Л.** – 1979 р. – с. Клембівка Ямпільського р-ну
- Ковальчук О.** – 2006 р. – с. Даньківка Іллінецького р-ну
- Коновал В.** – с. Басаличівка Гайсинського р-ну
- Конощенко А.** – с. Дашів Іллінецького р-ну
- Коропніченко Г.** – 1994 р. – с. Сиваківці Липовецького р-ну
- Корсовецький О.** – 1927-1928 рр. – с. Клембівка, с. Велика Кісниця, с. Гальжбіївка Ямпільського р-ну; с. Ковалівка Немирівського р-ну
- Костюченко Ю.** – 2007 р. – с. Слобідка Іллінецького р-ну
- Кувеньова А.** – 1951 р. – с. Війтівка, с. Баланівка Бершадського р-ну; с. Озеро, с. Зарудинці, с. Джушинці Немирівського р-ну; с. Переорки Вінницького р-ну
- Кудрицька А. М.** – 1922-1924 рр. – с. Дружне (кол. Овечаче) Калинівського р-ну; с. Збараж Козятинського р-ну; с. Костянтинівка Липовецького р-ну
- Кушка Т. Я.** – 2007-2009 рр. – с. Устя Бершадського р-ну; с. Павлівка, с. Гушинці Калинівського р-ну; с. Забужжя Немирівського р-ну; с. Бірків Літинського р-ну; с. Переорки, с. Слобода-Дашковецька Вінницького р-ну; с. Рожична Оратівського р-ну; с. Сиваківці Липовецького р-ну; с. Івашківці Шаргородського р-ну; с. Талалаї Погребищенського р-ну; с. Білки Іллінецького р-ну; с. Ободівка Тростянецького р-ну

- Лисенко М. В.** – с. Плисків Погребищенського р-ну; с. Карпівка Могилів-Подільського р-ну
- Матіяш Д. В.** – 2007-2009 рр. – с. Устя Бершадського р-ну; с. Павлівка, с. Гузичинці Калинівського р-ну; с. Забужжя Немирівського р-ну; с. Бірків Літинського р-ну; с. Переорки, с. Слобода-Дашковецька Вінницького р-ну; с. Рожична Оратівського р-ну; с. Сиваківці Липовецького р-ну; с. Івашківці Шаргородського р-ну; с. Талалаї Погребищенського р-ну; с. Білки Іллінецького р-ну; с. Ободівка Тростянецького р-ну
- Мачульська Н.** – с. Сумівка Бершадського р-ну
- Мельник П. Я.** – 1971 р. – с. Коси Могилів-Подільського р-ну
- Милятицький В.** – 1926 р. – с. Спичинці Погребищенського р-ну; с. Костянтинівка Липовецького р-ну
- Музиченко Д.** – 1937 р. – с. Дяківці Літинського р-ну
- Омельченко А. Ф.** – 1976 р. – с. Слобода-Яришівська Могилів-Подільського р-ну
- Поздрань Ю.** – 2006 р. – с. Даньківка Іллінецького р-ну
- Попадич Ф.** – с. Зозова Липовецького р-ну
- Правдюк О. А.** – 1980 р. – м. Вінниця
- Притула Л.** – 2007 р. – м. Іллінці Іллінецького р-ну
- Рубай Г. Т.** – 1972, 1976 рр. – с. Дмитренки Гайсинського р-ну; 1976 р. – с. Слобода-Яришівська Могилів-Подільського р-ну; 1989 – с. Черепашинці Калинівського р-ну
- Середович М.** – 1925-1928 рр. – с. Медвідка, с. Сосонка, с. Стрижавка, с. Мізяківські Хутори, с. Лаврівка, с. Ільківка Вінницького р-ну; смт Калинівка, с. Гулівці, с. Мізяків, с. Великі Кутища Калинівського р-ну; с. Глинське, с. Мухівці Немирівського р-ну; с. Супрунів, с. Кожухів Літинського р-ну
- Стельмах М.** – 1937 р. – с. Дяківці Літинського р-ну
- Танцюра Г. Т.** – с. Зятківці Гайсинського р-ну
- Тищенко О.** – 1994 р. – с. Сиваківці Липовецького р-ну; 2007 р. – с. Бірків Літинського р-ну
- Тодоровська Н.** – 2006 р. – смт. Дашів Іллінецького р-ну
- Удима П. Г.** – смт. Томашпіль Томашпільського р-ну
- Харків В. Й.** – 1927-1928 рр. – с. Мервинці, с. Бандишівка Могилів-Подільського р-ну; с. Вербоivecь, с. Нишівці Мурованокуриловецького р-ну; 1934 р. – смт. Погребище Погребищенського р-ну; с. Озаринці Могилів-Подільського р-ну
- Шмиговський А. Д.** – с. Сапіжанка Шаргородського р-ну; с. Білопілля Козятинського р-ну; с. Хомутиці Калинівського р-ну; с. Ягідне Мурованокуриловецького р-ну
- Яценко Л. І.** – 1950-1951 рр. – с. Зарудинці, с. Джуринці, с. Ометинці Немирівського р-ну; с. Переорки Вінницького р-ну; 1960-1964 рр. – с. Біличин, с. Іванівці Барського р-ну; с. Слобода-Яришівська Могилів-Подільського р-ну; с. Миронівка Ямпільського р-ну